

KALANGYA

DÉLVIDÉKI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI: HERCEG JÁNOS

SZENTELEKY KORNÉL ÉS CSUKA ZOLTÁN ALAPÍTÁSA.

XIII. év.

1944. május 15.

5. szám.

Ára: 2. - pengő

T A R T A L O M

<p><i>Herceg János</i> : Papp Dániel világa 193</p> <p><i>Csuka Zoltán fordítása</i> : Milics zászlós házassága (Horvát nép- ballada) — — — — — 196</p> <p><i>Lázs Sándor</i> : versei — — — — — 205, 219</p> <p>Sz. <i>Szigethy Vilmos</i> : Papp Dániel- ről — — — — — 206</p> <p><i>Bodóhegyi Lajos</i> : Gyermek (vers) 208</p> <p><i>Fiala Endre</i> : Gondolatok a régi magyarokról és szerbekről — — — — — 209</p> <p><i>Kristály István</i> : Bánáti levél — — — — — 213</p> <p><i>Hodsághy Béla</i> : Egy új világ (vers) — — — — — 216</p>	<p><i>Bárdosi Németh János</i> : Az igazi Berzsenyi — — — — — 217</p> <p><i>Szemző Piroska</i> : A karácsonyi bábu — — — — — 220</p> <p><i>Dudás Kálmán</i> : Egyébként csend van (vers) — — — — — 223</p> <p><i>Banó István</i> : Egy alföldi paraszt- író — — — — — 224</p> <p><i>Laczkó Márta</i> : Papp Dániel diák- évei — — — — — 228</p> <p>BÁCSKAI KRÓNKA</p> <p><i>Romhányi Gyula</i> : A Rátótiak — — — — — 231</p> <p>KÖNYVEK : — — — — — 236</p>
--	--

Cimlanképünk : *Zentai Tóth István* : Bácsú.

K A L A N G Y A

A Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség irodalmi és kulturális szemléje

Megjelenik minden hó 15-én.

A szerkesztésért és kiadásért felel : *Blazsek Ferenc*, Ujvidék

Lapzárta minden hó elsején

Mindennemű kéziratot, képeket, ismertetésre szánt könyvet erre a címre küldjünk :

Herceg János, a Kalangya szerkesztője, Zombor. Városi könyvtár

Gépirásos kéziratokat kérünk. A beküldött kéziratokat, képeket nem őrizzük meg és nem adjuk vissza
Minden cikkért szerzője felel

Központi ügykezelés, Budapest VII., Baross tér 15 (Tel. 426-921)

M. kir. postatakarékpénztári csekk számla : 54.897 sz.

Előfizetéseket, laprendeléseket, hirdetések a központi ügykezelés vezetője, *Csuka Zoltán* címére kell
küldeni, Budapest VII., Baross tér 15.

Előfizetési árak:

Egész évre 20— pengő, jogi személyeknek 40— pengő. Egyes szám ára 2— pengő.

* *

Papp Dániel világa

Sokszor hallottuk már a panaszt, hogy Bácska és a Délvidék nem kapott helyet az irodalomban, mert nem volt író, aki híven kifejezte volna ezt a színes, eredeti tájegységet. Pedig Bácskáról sokat írtak, híressé vált és rég elfeledett írók, a kilencvenes években mintha itt találták volna meg Mokány Berci új hazáját és a vasárnapi tárca alcímében nagy varázsa volt a „bácskai“ jelzőnek. Ezt a nagy érdeklődést a Gyurkovics családta keltette fel, ami egyben azt jelentette, hogy az olvasónak megvan már az elképzelése erről a „tündérvilágról“, ahol egy álló hétig isznak gavallérok és ahol a legszebb jövő a disznókupecre vár. Legendák és hazugságok ködéből állt elő ez a bácskai világ és a Herceg Ferenc után jelentkező írónak alkalmazkodnia kellett a közönség ízléséhez, a divathoz és a járt úthoz, mert különben elnyelte volna az érdektelenség, a közöny, vagy pedig megszakadt volna az újítók, a harcoss reformátorok nehéz küzdelmében. Mert kétségtelen, hogy már harcolnia kellett volna a maga igazáért, szembe kellett volna szállnia egy egész makacs irodalmi közvéleménnyel, amely Bácskáról csupán a változatait akarta hallani annak a melódianak, amelyet egyszer a fülébe húztak.

Történetet írni bácskai miliőben, a romantika olcsó csillámai, vagy a megbocsájtó humor segítségével nélkül, sokáig nem merészelt az író. Szegény rég elfeledett Révész Ernő, aki ízig-verig realista volt, végül is a humorba fullasztotta tehetségét, s később Csáth Géza a maga már transcendens realizmusát idilli képességgel volt kénytelen átvilágítani, ha Bácskáról szólt. Egy író sikere korának egész irodalmi fejlődését megszabhatja, az az író pedig, aki egy ismeretlen zárt világot visz a népszerűség fényei alá, a sarkutazók göggyével nézhet körül az ünneplők sokaságán, mert senki sem lesz, aki kétségbevonja felfedezését. S Bácska egy ilyen ismeretlen, zárt világ volt Eu-

rópa és a Balkán kapujában. Aki itt átvonult, az egymás mellett élő különböző népek indulatának legfeljebb a gőzét látta felcsapódni. E párás levegőn keresztül sok mindent maga elé közelíthetett a képzelet, néha meg is közelíthette a valóság képeit, de a maga lényegében tisztán lerögzíteni ezt a világot, már nem a képzelet dolga volt.

Amit elmondottunk, az csak akkor helytálló, ha Bácskát, mint tájegységet a magyar irodalom térképén keressük. Mert a sokkal fejletlenebb, de mindig realisztikus elemekből épülő szerb irodalomban Bácska szinte aránytalanul nagy helyet foglal el. Pedig Ignjátovics Jásó és Sztérja Popovics a magyar irodalomból legalább annyit tanultak, mint amennyit az egyetemes szerb irodalom orosz hatásából vettek át. Csakhogy ők olyan magyaroktól tanultak, — Eötvöstől, Keménytől — akik a nemzet épületének alapjáig fúrtak. Így aztán nem csoda, hogy Ignjátovics regényeiben a szeszélyes meseszöveg ellenére is zárt, egységes szerkezetben áll a táj: Bácska. Alakjait nem a képzelet szülte, hanem a megfigyelés. Hősei típusok, ennek a magyarnémet-szerb konglomerátumnak egységes teremtményei. Az ő történeteiben a Bácska népe él csaknem öntudatos életet és kegyetlen szatírája — éppúgy, mint Sztérja Popovicsé — a népből kiszakadt és mindenáron feltörni vágyó renegátot sújtja.

Nálunk szinte a művésztől kell elszakadni az írónak, hogy megtalálja a helyes utat, a táj és az itteni ember helyes irodalmi ábrázolását. Szentelekynek az volt a meggyőződése, hogy a nyers realizmusnál kell kezdeni a délvidéki irodalom újjáépítését, ha azt akarjuk, hogy valóban „délvidéki“ legyen az az irodalom, amelynek művelésére vállalkoztunk. Ő Taine-re hivatkozott és azt mondta, hogy a jó alakrajzhoz teljes anatómiai ismeretre van szükség. Sajnos, első anto-

lógija táj- és helyzetrajzokon kívül alig tudott többet felmutatni. Ami pedig azóta történt, az még mindig csak a készülődés, a tájékozódás jegyében folyt le. A délvidéki író mentségére szóljon, hogy a 'viszonyok' sem igen kedveztek és egy vidék irodalmi feltárásához tíz esztendő vajmi kevés idő, különösen akkor, ha előbb a forrásokat kell elhordani.

De Féja Géza nemrég felfedezett nekünk egy bácskai író, a korán elhunyt Papp Dánielt, aki Mikszáth mellett írta nagy reményekre jogosító, könnyen gördülő, eredeti színekben bővelkedő elbeszéléseit. Féja nemcsak a jó elbeszélőt ünnepli Papp Dánielben, hanem a regionalizmus előfutárát, aki sajátosan bácskai milióval gazdagította a magyar irodalmat. Féja lelkes ügybuzgalma, amelyet az elfeledett magyar írók népszerűsítése érdekében kifejt, töltetlen elismerést érdemel. Délvidéki író részéről talán efnél többet is köszönetet. Mert lebecsülhető, hogy éppen Papp Dániel a jó példa arra, hogyan és merre vegye útját az anyagával oly késervesen küzdő délvidéki író...

Am Papp Dániel nem volt egészen ismeretlen idáig sem néhány bácskai literátor előtt. Alig tíz esztendő előtt egy hősiés kísérletezőnek új kiadásában akarta megjelentetni Mikszáth egykori munkatársának műveit. A tervet Szenteleky buktatta meg, aki külön kötetben nemrég összegyűjtött Leveliben (336 o.) a következőket írja a Rátótiak és még anynyi pompás novella szerzőjéről:

„Könyvtáramban megtaláltam Papp Dánielnek azt a kötetét, amelyre Szigethy hivatkozik. „Tündérlak Magyarhonban“. A cím alát az is odaírta: vídám bácskai történetek. Hát én izgatottan kerestem a Bácskát, a bácskai levegőt, de annak még nyomát sem találtam. Olyan topográfiai tévedések vannak benne, hogy az ember elszedül. Például Zsárkovác egy Zombor melletti szállás csoport talán 15 házzal, a könyvben mint hatalmas község szerepel, jegyzővel, bíróval, fináncokkal, katonákkal. A megyeszékhelyről árnyas út vezet, Papp Dániel sze-

rint, a Dunára, ahova a megye tisztviselői piálni járnak. Pedig Zombortól 20 kilométernyire fekszik a Duna. Az egész könyvben nem találod ezeket a szavakat: szerb, sváb, bunyevác. Azt hiszem ennyi elég az esprit locale jellemzésére. Az alakok üres papírosfigurák, humora pedig a Honderű és a Hölgyfutár szalónhumora. Ez a könyv ma, különösen a mi viszonyaink között teljesen értéktelen.”

Szenteleky idegenkedése, sőt ellen-szenve Papp Dániel iránt könnyen megmagyarázható. Szenteleky elsősorban a tárgyiasságra, a realizmusra intett, mert távolabbi tervei voltak. Ő a Neue Sachlichkeit-ről beszélt, építőnek érezte magát, akinek kemény, megbízható anyagból kell felhúznia ezen az elárvult vidéken a magyar irodalom épületét. Papp Dánielnél zavarták a szecessziós díszek, az önkényes helyzetrajz, de legfőképpen — amiről levelében nem is tesz említést — az írónak az a magatartása, amely egyébként a szatirikus természetéből ered; hogy egy kissé túlzott távlatból nézte anyagát. A kisebbségi sors törvényei az együttérzést követelték az írótól népe iránt, az elmélyülést a saját érejére utalt világban, s irodalmi kifejezésen túl bizonyos fokozatú népi öntudatot is. A „népi“ szó akkor nem volt irodalmi jelző nálunk. A magyarság itt egy népcsoportot képezett, amelybe osztálykülönbség nélkül minden magyar beletartozott. A Kalgnya sem csupán egy társadalmi réteghez akart szólni, hanem az egész magyar közösséghez. Papp Dániel pedig játékos kedvvel tisztán irodalmi alkalmakat keresett ezen a vidéken. Kuriozumot, ha rokonszenvesebb formába is, de csaknem ugyanazt, amit Herczeg Ferenc. Papp Dániel világa egyszerűbb volt, őszintébb és hitelesebb. Herczeg Ferenc a dzsentrit tartotta érdekesnek és csodálatraméltónak, Papp Dániel csinált magának egy exotikus miliót bunyevác kurtaneműekkel, szerelmes kalugyerekekkel és nyugdíjas granicsárokkal.

Irodalmi szempontból Papp Dániel világa szerves, egységes, sőt — mint mondtuk — hiteles világ. Ha az ő írá-

sain keresztül nézzük Bácskát, tiszta, erős kontúrokkal megrajzolt képet kapunk és nem marad hiányérzetünk. Ha azonban ismerjük Bácskát, úgy Papp Dániel írásait csakugyan nehéz zavarlatlan élvezettel olvasni. Nem a topográfiai tévedések miatt, amelyek az akkori divat szerint az olvasót akarták megtéveszteni, hanem az író szintetizáló hajlamai miatt. Mert Papp Dániel világa a valóság és az irodalmi reminiscenciák keveredéséből állott elő. S nem szemléletében, nem eszközeiben, hanem *anyagában* jelentkezik ez az idegen irodalmi hatás.

Kívülről, persze, mindez nem látszik az író tehetségének varázsvesszejével könnyen eltüntetni a hézagokat ott, ahol a valóság és az irodalom anyaga nem tudott összeállni. De aki ismeri Petrovics Vélykó kalugyer-történeteit, ravangrádi bunyevác-históriáit és mindezeket túl Bácskában él, az valóban nem állíthatja, hogy Papp Dániel feltárta Bácskát a maga hamisítatlan, igazi mivoltában. „A Rátótiakban“ Zombor sablonos kisvárosi képekben áll élénk, a neveken és egy-két eléggé felületes leírason kívül misem idézi a vidéket s így nagyon nehéz a sajátos bácskai megyszékhelyre ráismerni. A város lakosairól is kevés szó esik a regényben; a polgármester, a főügyész, a gróf, — akit úgy látszik Papp Dániel is nélkülözhetetlennek tartott — a söröző asztaltársaság, ahol a város ügyeit intézik, ezek „a Rátótiak“ hősei. A népről, a polgárságról semmit sem tudunk meg Papp Dániel regényéből. Elbeszéléseiben szintén néhány sablont használt fel alapul: a csébi (?) püspökséget, a bogváni szerb kolostort, de képeihez semmi köze a megfigyelésnek. A bunyevácok a „Bácskai Karczos“ mintájára készült derűs figurák és negyvennyolcas emlékeket őrző jó magyarok. A szerbek sem különbek. Mintha semmi ellentét nem volna az itteni népek között, s a szerbeknek, bunyevácoknak, németeknek a nevükön kívül semmi kapcsolatuk nem volna nemzetiségükkel. Papp Dániel hősei

gondtalan, boldog életet élnek, egymás között házasodnak és a bácskai népek tökéletes összhangját legfeljebb a szatirikus író gúnyos mosolya zavarja meg egy kissé.

Papp Dániel világa egy valóság-feltéti világ, amelyet igen gyenge szálak fűznek Bácska talajához. A szatirikus természet kötetlensége őt messzebb vitte anyagától, mint amily távlatra a megfigyelőnek szüksége van. De Papp Dániel romantikus világában nem is szabad a valóság ismertetőjeleit keresnünk. Hiszen a szatírát és a romantikát keverő írónak egyáltalán nem volt célja, hogy *Bácskát a maga igazi* képében megrajzolja. Ő „tündérlakot“ látott a bácskai élet felszíne alatt, s hogy ezt a „tündérlakot“ az írói képzelet és kitűnő tehetsége eszközeivel ásta ki a „felszín alól“ ez a körülmény nem azt bizonyítja, hogy Papp Dániel *bácskai*, hanem azt, hogy *jó író* volt. S legalább ennyivel adósa maradt Szenteleky Papp Dánielnek.

Féja Géza felfedezése is ezért érdemel figyelmet. Jó írótt állított élénk példaképpül, aki ha nem is teljesen a Bácskából, de fiatal tehetségével kialakította a maga mikrokozmoszát, azt, amit a délvidéki írónak idáig nem sikerült — minden helyzetismerete ellenére sem — teljesen megvalósítani. A tehetség dolga most már Bácskát hívebben, őszintebben — ha kevesebb írói bravúrral is — kifejezni Papp Dánielnél.

Herceg János

Horvát népballada

(Vuk Karadzics gyűjtéséből)

Fordította: Csuka Zoltán

Ilyen csudát, Istenem, ki látott!
 Mílics zászlós mikor házasodott,
 Bejárta a hetedhét országot,
 Napkelettől egész napnyugatig,
 Mégsem talált lányt, magához illőt,
 A deli hős hibátlant nem talált.
 Föl is hagyott szinte a reménnyel,
 Akkor történt, csudák csudájára!
 Szeni vasárnap egyik szép reggelén
 Korán fölkelte Mílics zászlótartó,
 El is indult reggeli misére,
 Miljesevác templomába indult.
 Hát a templom előtt véletlenül
 Ott találja Maléta vojvodát,
 Hires fehér Kolasin várából.
 Meg is szólalt Maléta vojvoda:
 „Teremt’ uccse Mílics zászlótartó,
 Bejárod a hetedhét országot,
 Napkelettől egész napnyugatig
 Mégse találsz lányt, magadhoz illőt!
 Na de várj csak, csudát mondok néked;
 Tudok én egy szépséges leányzót,
 Zágorjéből a kék tenger mellől,
 Maricsics Vid szépséges leányát.
 Az emberek csudát szólnak róla;
 Karcsú derék, büszke magas termet,
 Befont haja mint selyembokréta,
 Két szép szeme két fénylő drágakő,
 Szemöldöke két sötét pióca,
 Két orcáján két pirosuló róza,

Két fogsora két ragyogó gyöngysor,
Szája színig telt cukros szelence,
Ha megszólal, vadgalamb turbékol,
Ha mosolyog, igazgyöngy sugárzik,
Pillantása mint a büszke sólyom,
Mint páváé olyan a járása,
Hej, testvérem, tiszta gyönyörűség!
Messzi földön, mondják, párja nincsen!
S Malicsics Vid barátnak nagyszerű,
Hozzád is, meg házadhoz is illik,
Mintha még az ég is így akarná!
Vid is, tudom, kedvét leli benned,
Egy szó nélkül néked adja lányát,
Ne is kérd meg, almát se adj néki,
Inkább gyűjtsd a díszes násznépet,
Boszniából, Hercegovinából,
Zsupa mellől, a kotári síkról,
Szedd a sok hőst, mind a legényt, ifjút,
Jó lovakat, mind még nyergeletlent,
Jankovics Sztojánt kérd fel komának,
Násznagyodnak vén Pivljanin Báját,
Vőfélyednek jó Mandusics Farkast,
Egybehivta Mílics a násznépet,
Fel is kerekedtek mind a szép leányért.
Mikor közeledtek Vid palotájához,
Kikönyökölt Vid az ablakába,
S ahogy látta a díszes násznépet,
Imígyen szólt jó Vid önmagához:
„Te jó Isten, de csudaszép násznép!
Vajjon kik ők, lányért hová mennek?“
S amíg így szólt, már a díszes násznép
Odarúgta udvara elébe.
A vőlegény meg is szólal menten:
„Maricsics Vid, kedves jó apósom!
Násznépemmel Hercegovinából
Elindultunk szerencsét próbálni,
Ljeposzávát, szép lányod megkérni!“
Kedvét lelte Vid a vőlegényben,
Előhivta hűséges szolgálait;
„Hej, szolgálaim, kapukat nyissatok!
Fogjátok a lovak zaboláit,
Az udvarra őket vezessétek,
A násznépet meg a palotába!“
Urukát a szolgák meghallgatták,
Kinyitották az udvar kapuját,
Elkapták a lovak zaboláit,
Az udvarba bevezették őket,
S palotába a vidám násznépet.
Három napig vendégeli szépen
Maricsics Vid az díszes násznépet.
Ettek, ittak, kinek mi volt kedves;

Mikor virradt a negyedik reggel.
 Két fivére hűgát kivezette,
 Hej, micsoda szépség Ljeposzáva!
 Fátyolán át sugárzott orcája,
 Égi arca, nagyúri ruhája,
 Lesütötték mind a pillantásuk
 A szép leány csudás varázsától,
 Mindannyian a fekete földre.
 A vőlegény így szólt arájához:
 „Hej anyósom, hajadonnak anyja!
 Tán aranyból öntötted a lányod?
 Avagy színezüstből kovácsoltad?
 Vagy talán a naphól ragadtad ki?
 Vagy tán Isten a szívéből adta?“
 Sírva fakadt a lány édesanyja
 S könnyein át szomorúan szólott:
 „Én kedves vóm, Mílics zászlótartó!
 Nem aranyból öntöttem a lányom,
 Nem is színezüstből kovácsoltam,
 Nem ragadtam el a fénylő naphól,
 De az Isten a szívéből adta!
 Kilenc ilyen lányom volt énnékem,
 Nyolcat anyjuk férjhez tudott adni.
 De egynek sem otthonát megátíni,
 Mirdnyájukat sújtotta az átok,
 Úton érte a sors nyila őket.“
 Ajándékát vőjének az anyós
 Sírva adta; aranyozott inget
 De csudát láss, mit adott az após;
 Fűdiszített szénfekete hátast,
 Hódolósínút, testvér és hibátlant.
 A hátason térdig érő köntös,
 Tiszta bíbor, arannyal hímezve.
 A patáin színarany két patkó,
 Harci nyerge drága simsir-fából,
 Vertezüstös simsir-nyereg rajta.
 Nyeregkápán ragyogó kövekkel,
 Két oldalán nagyúri fegyverzet,
 Egyik felén nehéz, kivert szablya,
 A másikon hattollas kelevéz,
 Díszes kantár, arany zabolával,
 ezt adta az após' a vejének.
 Legszebb ajándékot sógorai adtak
 (A legszebbet, nehéz fájdalommal)
 A hűgukat adták át a vőnek,
 Kis hűgukat, Ljeposzáva lánykát.
 Mikor Mílics mindezt általvette,
 Lóra pattant, lova ágaskodott,
 Meg is esőrrént oldalán a szablya,
 Emelkedett dagadozó keble,
 Süvegén meg lobogtak a tollak:

Ilyen lánynak a fele se tréfa!
 Nem tréfa az ilyen nászajándék!
 Fel is kerekedett mind a díszes násznép,
 Kibomlottak mind a selyemzászlók,
 Rázendített a zenész, ahány volt.
 Megverték a zengő üstdobokat,
 Mennyegzői zenebona támadt,
 Vad paripák dobaja dübörgött,
 Útrakeltek Isten kegyelmével.
 Mikor már a hegyek között jártak,
 A mennyasszonyt elérte az átok
 És magához intette vőfélyét:
 „Hej, vőfélyem, jó Mandusics Farkas,
 Nehéz nekem még csak rád is néznom,
 Hát még milyen nehéz szólnom véled,
 De mikor kín kényszerít beszélni;
 Szólj kománknak, szólj a násznagyunknak,
 Állítsák meg a vad paripákat,
 Legyen vége dalnak, muzsikának,
 A zászlókat támasszák fenyőkhöz,
 Vegyenek le jó lovamról engem,
 Bocsássanak le a zöld mezőre;
 A fejemben vad fájdalom támadt,
 Elhidegült nekem az égő nap,
 Kedves lett a fekete föld nekem.
 Isten legyen lelkemnek irgalmas!”
 Fel is kiált, feljajdul a vőfély:
 „Hej, megálljunk, komám, öreg násznagy,
 Állj meg, testvér, Milics zászlótartó,
 Dalt, muzsikát hagyjatok most abba!
 Némuljon a mennyegzői vigág,
 Támasszátok fenyőkhöz a zászlót,
 Emeljük le lóról a leányzót.
 Keservesen panaszkodik hűgom.
 A fejében izzó a fájdalom,
 Elhidegült az égő nap néki,
 Kedves lett a fekete föld néki,
 Isten legyen lelkem irgalmas!”
 Akkor megállt mind a díszes násznép,
 Abbahagyták a dalt, a zenét is,
 Vőfély a lányt levette lováról,
 A füre míg testét leengedte,
 A mennyasszony lelkét kilhelte,
 Folyt a násznép sok keserű könnye,
 De legjobban Milics könnye ömlött
 S így jajongott a szegény vőlegény:
 „Édes mátkám, ifjú Ljeposzavám!
 Hát itt talált az ítélet napja!
 Nem is nálam, nem is nálad, otthon,
 Nem anyámnál, sem a te anyádnál,
 Hanem fönn a hegyek fenyvesében“

Összeállt a feldíszített násznép,
 Koporsóját karddal kifaragták,
 Fokosokkal sírt is ástak néki,
 Eltemették a szépséges lánykát,
 Ahonnan a fénylő nap születik,
 Teleszórták garassal, dukáttal,
 A fejénél forrást fakasztottak,
 A víz mellé padot is ácsoltak;
 Aki fáradt, itten megpihenjen,
 Aki szomjas, égő szomját oltsa
 A szép lányka hótiszta lelkéért.
 Így sírt aztán Mílics zászlótartó:
 „Fekete hegy, ne légy szörnyű néki,
 Fekete föld, ne légy nehéz néki,
 Karcsú fenyő, hajtsad le az ágad,
 Árnyat boríts az én jegyesemre,
 Kakukmadár, korán föl ne költsed,
 Lenn a földben nyugodjék békésen!“
 A násznéphez még imígyen szólott:
 „Testvéreim, ékeskedő násznép,
 Keljünk útra, menjünk már el innen,
 Ki-ki keljen, ahogyan tud utra,
 Én is megyek, ahogy lovam bírja,
 Siránkozni édes jó anyámhoz!“
 Fel is kerekedtek Isten jó hírével,
 Ki-ki indult, ahogyan csak tudott.
 Mílics is ment, ahogy lova bírta.
 Már messziről észrevette anyja,
 Ki is sétált a fia elébe,
 Őt csókolta, lovát megölelte:
 „Édes fiam, Mílics zászlótartó,
 Hol a násznép, hol a mennyasszonyod?
 Hozod-e már a helyettes nékem,
 Aki reggel segítségül leszen,
 Feltakarít, vizet hoz a kútról,
 Gazdag asztalt még is terít rendben?“
 De így szólott Mílics zászlótartó:
 „Hej, anyácskám, lelkem édesanyám!
 Jön a násznép, de nem hoz mennyasszonyt.
 Elmaradt már a te helyettesed,
 Nem is nálam, nem is otthonában,
 Nem anyámnál s nem az ő anyjánál,
 Hanem fõnn a hegyek fenyvesében.
 Hát anyácskám, lelkem édesanyám,
 Eridj frissen fehér palotánkba,
 Vessél nékem puha derekaljat,
 Ne széleset, ne is vessél hosszút,
 Mert hosszasan beteg már nem leszek.“
 Könnyét ontja Mílics édesanyja,
 Jajgatva megy föl a palotába,
 Frissen veti fia puha ágját.

Nem széleset, nem is igen hosszút.
 Ereszkedik le a puha ágyra;
 Helyét lelte s lelkét kilehelte.
 Mire jött a feldíszített násznép,
 Mílic zászlós holtan feküdt immár.
 Mikor ezt az ékes násznép látta,
 Kopjájukat földnek fordították,
 Összeálltak szomorú kólóba,
 Bús énekre rá is zendítettek,
 Karddal néki koporsót faragtak,
 Fokosokkal sírt is ástak néki,
 Eltemették Mílic zászlótartót,
 Az égő nap ahol megnyúgoszik.
 Egymagára maradt szegény anyja,
 Mint a kakuk jajgatott magában,
 Úgy csapongott, mint a fecskemadár,
 Elment szegény a szőlőskertjébe,
 Tincseivel szőlőjét kötözte
 S halkan így szólt a szőlőskertjéhez:
 „Szőlőskertem, édes nevelt szőlóm,
 Aki téged nékem elültetett,
 Nem szüretel immár többé rólad!“
 Mikor a nap tér már nyugovóra,
 Kimegy akkor Mílic édesanyja
 És így beszél, míg a napot nézi:
 „De jó nekem, hála neked Isten,
 De jó nekem, megjött az én fiam,
 Az anyjához jön a vadászatról,
 Az anyjának hozza a sok vadat:“
 De fiának se híre, se hamva.
 Mikor a nap keleten kibukkan,
 Kimegy akkor Mílic édesanyja,
 Néz a napba' és imígyen szólal:
 „De jó nekem, itt az én menyecském,
 Megy a kútra, hozza a friss vizet,
 Segít nékem, szegény vénasszonynak!“
 De menyének se híre se hamva.
 Csak az anya jajgat a bánattól,
 Szomorúan, mint a kakukmadár
 És úgy csapong, mint a fecskemadár
 S jajgatni fog itéletnapjáig.

A régi időkben két emlékeztető maradt a vármegyeházán, egyformán bizonyodalmatlan sorsú mind a kettő. Szobáról-szobára hurcolták az egyiket, míg végre az utolsóelőtti állomásról, a várnagy szobájából a padláson helyezték el őt örök nyugalomra. Egy vén nyeregszék volt ez az emlékeztető, öreg hivatalnokok számára való, akiknek árt az ülő életmód; srófon járt e tisztas nyeregszéknek a felső része és így a pulpitusok előtt kellő helyzetbe volt csavarható. Némelyek a magas fermetűek balra csavarították, hogy sülyedjen a kárpitozott rész, mások, az alacsony növésűek, jobbra fordították, hogy magasabban álljon. A vén bútordarab mindez alkalommal csak önmagának nyikorgott, máskülönben mindig pontosan alkalmazkodott a szigorú felsőbbsegekhez, akik rajta lovagoltak. Ugyanúgy, ugyanolyan higgadt filozófiával, csak egy kevés önmagának való nyikorgással tette ezt, mint a másik emlékeztető, Szántovay Pál úr, az örökös alügyész is, negyven éven át. Most már lekerült a napirendről mind a két régi bútordarab. A nyeregszék, amely végigvándorolta az alispán kancelláriáját, a közigazgatási iktatót, később a királyi törvényszék telekkönyvi irattárát és a várnagy szobáját, végre a padlásra került, a hajdúország kiselejtezett puskái közé. Ott a szabadság virul és oda csak a holdvilág téved be éjjelente. Az alügyészt is eltemették, de kétséges, hogy vajjon ő is belé tudja-e magát élni a szabadságba, mint a vén nyeregszék. Ez alighanem nehéz lesz Szántovay Pálnak és némi zavarban volt ő bizonyosan, midőn a másvilágon először kellett neki tenni ügyészi indítványt, a nélkül, hogy ez iránt a felsőbb helyről utasítást nyert volna.

Idelenn ugyanis nem igen bántották lelki nyugodalmát az ügyészi indítványok. Mindig szubalternus volt és mindig pontosan teljesítette a szigorú fel-

sőbbség utasításait Szántovay Pál. Így mindig nyugodtabban hajthatta fejét is a lelkiismeretes kötelességteljesítés párnájára, mert tudta, hogy az ágyat mások vetették helyette. Nincs könnyebb helyzet annál, mintha munka után csak az édes nyugalom maradjon nekünk, ellenben más terhel a felelősség. Azért nem is volt Szántovay Pál sohasem ideges, noha fekete selyem nyakravalóját még mindig oly sokszoros és oly feszes rétegekben csavarta nyaka köré, mint húszesztendős korában, amidőn a legszorosabb nyakravaló sem okozhatott neki vértolulást. Midőn ezzel a feszes nyakravalóval végigment az utcán, az ember szinte azt hitte, hogy az öreg csontos, szikár fejét még hivatalán kívül is kalodában tartja a szigorú felsőbbség. Pedig valóban nem úgy volt a dolog. Szántovay Pál úrra még az apjától egy kis ház maradt a Vasút-utcában és a zöld zsaluk mögött a két utcai szoba világossárgára fényezett régi bútorai között az alügyész teljesen független napokat és esztendőket élt. Huga, egy igen öreg kisasszony kizárólag csak a háztartás számtalan tyúkjainak parancsolt, míg ellenben az alügyész úr személyes függetlenségét sohasem merte korlátozni. Így aztán csodálatos harmonia keletkezett a testvérek között és némely szegény özvegyasszonyok, akiknek idősebb hajdon leányuk is volt, gyakran példaképp állították az öreg Szántovayt diákfiaik elé:

— Látjátok, a Szántovay Pál a testvére kedvéért nem házasodott sohasem, úgy kell cselekedni, akinek ellátatlan hajdon testvére van!

Persze a városi köztudatból rég eltűntek már a negyvenesztendős emlékek és így könnyű volt érdemül tudni be Szántovay Pálnak azt, ami valószínűleg csak kénytelenségből történt. Nem lehetetlen ugyanis, sőt némelyek azt mondták, való igaz, hogy az alügyész úrnak is megvolt hajdan a maga regénye, de

valószínűleg azért maradt abba az egész dolog, mert ő ebben a kizárólag szubjektív ügyben is, felsőbb utasítás szerint kívánt volna eljárni. Szülei pedig akkor már nem éltek és a hivatali szolgálati viszony az ilyen dolgokra nem ír elő normatívumokat. Így aztán Szántovay Pál úr oly sokáig késett az ügyészi indítvánnyal, hogy végre is valaki más előzte meg a szelíd habozót. Ezt az egész ügyet egyébiránt biztosan nem lehetett kinyomozni és így Szántovay Pálnak életrajzából csak azok az adatok állanak rendelkezésünkre, amelyeket földerített az öreg úr szolgálati táblázata. E halhatatlan szolgálati táblázat, amelynek szomorú adatai még ma is elriasztják a vármegye ifjúságát az ügyészi pályáról.

A meglévő adatok szerint ugyanis 1845-ben választották meg az akkor huszonnégy éves Szántovay Pált tisztii alügyésznek. Történt ez a nemzeti újjáébredés korszakában, a midőn minden közgyűlésnek napirendjéhez hozzátartozott a tettlegesség. És ekkor éppen gégesorvadásban szenvedett a vármegye főügyésze, úgyannyira, hogy hangosan se tudott már beszélni. Ha tehát valamely viharos incidens alkalmával a főispán intett a főügyésznek, akkor az meghúzta Szántovay Pál atilláját és fölállt a fiata! alügyész:

— Méltóságos főispán úr, tekintetes karok és rendek, a tisztelt szónok úr ellen van szerencsém megindítani a széksértési akciót! ...

Ah, micsoda diadalmas percei voltak ezek Szántovay Pálnak! Mert negyvenéves közpályáján ezeknél a nyilatkozatoknál terjedelmesebb szónoklatot sohasem mondott, világos, hogy még vén királyi alügyész korában is a széksértések gyönyörű perceire gondolt. Akkor a tisztii ügyész fölemelkedtére elhallgattak a legmérgezőbb kortesek is és a karzaton egy egész sor suhogó legyező hajlott előbbre... Ezek a percek sohasem ismétlődtek többé. Mert a márciusi napok után Szántovay Pál valami kriminális úton erős csúzt szerzett és másfélévig

járt bénán. Azalatt vége volt a háborúnak és midőn Szántovay Pál megint bevonult a vármegyei házába, akkor ő már császári királyi Staatsanwalt-Substitutnak nevezeték. A közgyűlési teremből kaszárnya lett, az atilla helyett violaszínű hajtókás egyenruhát kellett fölhúzni és az ügyészi hivatalban a kancellár arcképe helyett báró Bach Sándor függött a falon. Sajnos, hogy csak in effigie, szokták mondani a bús hazafiak! E naptól fogva Szántovay Pálra vonatkozólag a következő száraz följegyzéseket közli velünk a szolgálati tabella:

1850—61. Cs. k. államügyész-helyettes (alügyész).

1861—1867. Kinevezett megyei alügyész.

1867—1872. Választott megyei alügyész.

1872—1885. Királyi alügyész.

Ez adatokból kétségtelen, hogy Szántovay életében úgyszólván stabilizálva volt az alügyészség. Nem nagy élénkség valóban egy szorgalmas közhivatalnok pályafutásában, de Szántovay Pálnak hivatalos szobája a negyven esztendő alatt talán még kevesebbét változott. E boltíves, fehér szobába a modernség csak az acéltollat tudta becsempészni negyven év alatt, minden más az öreg úr körül változatlanul maradt. A fiókos asztal számos reparációk után is megtartotta eredeti formáját és a két ablak között, ha változott is az acélmetszet, amely a körülmények szerint majd az országbíró, majd az egymásután következő igazságügyminisztereket ábrázolja, a keret ugyanaz maradt. A kis asztalka is mindig egyformán teli volt íráscsomókkal és csak az utóbbi esztendőben kezdtek az akták szürkeségét azok a feltűnő rózsaszínű ívburkolatok takarni, amelyekbe a „rabos“ darabokat szokták csomagolni; ez a rendszabály arra való, hogy valami szegény embert véletlenül ne felejtessenek a fogházban. A könyvszekrényből végül negyven esztendőn át folyton ugyanazok a barna bőrkötésű könyvek bámultak Szántovay Pálra. Ott volt a „Fenyítő magyar törvény. Irta

Szlemenics Pál, törvények doktora.“ Ott volt a negyvenharmadik javaslat és ezek a jó öreg könyvek háborítatlanul pihentek a polcon; Szántovay Pál eléggé ismerős volt a foglalatjukkal, míg ellenben az új kodexet és a sárga könyvet, azt már otthon tartogatta az öreg úr, mert ezen nehéz tudományokat bizony olvasgatni kellett szaporán. Persze a fiatal alügyészek azért mégis csúfolták maguk közt az öreget, sőt ugratták is. Valamelyik egyszer egy szemináriumi kérdést adott föl neki:

— Pali bácsi, ha a szolgálómat elküldöm a puskámmal a fegyverkovács-hoz és ő útközben betér a fűszereshoz, ahol az állványrőli ellop egy koszorú fűgét, akkor a szolgálóm vajjon miféle lopásért büntetendő?

— Minősített lopásért, édes öcsém, mert a 337-ik paragrafus szerint büntett a lopás akkor, ha a tolvaj a tett elkövetésekor fegyvert viselt!...

Persze, hogy megdicsérték az öreget és Szántovay Pál ilyenkor büszkén húzta föl az őszi kabátját, amelyet makacs következettséggel redingónak nevezett mindig. Titokban természetesen a kiadóban legtöbbször át szokták nézni az öreg kolléga indítványait, hogy valami lotránys szállítmány valamiképp ne menjen a törvényszékhez. Történt azonban, hogy évnegyed végén nagyon felzaporodott a munka, az alügyészek kimutatásokon dolgoztak, az ügyész szabadságon volt és két szökött rabot, akit megint elesíttek. Szántovay Pál, a legidősebb alügyész hallgatott ki. És ekkor ment el a törvényszékhez az a horribilis feljelentés, amely a 447-ik szakasz alapján vizsgálatot kért a két szökevény ellen. Mert aki a rabnak szökését elősegíti az két esztendővel büntetendő már pedig A rab segített B rabnak és viszont. Tehát hűnvádilag üldözendő mindakettő.

Ezután a hajmeresztő jogáskodás után Pali bácsit már csak egészen könnyű és igen kevés munkára használta az ügyész. Az öreg úr, aki mélyen megvetette a fiatalok Carraráját, Lisztjét és Glaserjét, működése utolsó éveiben úgy-

szólván kizárólag csak a súlyos testi sértések könnyű mezején munkálkodott; még aztán adminisztrálni is segített egy kevésbé az ügyésznek. Vékony, szikár háta ekkor már görbült erősen reszkető keze összeszáradt, így örte Szántovay Pált a jubileum.

Egy bájos szeptemberi délben ablakához állt az öreg úr; sovány kis feje odasímult az üveghez, elsárgult borostyán gyanánt, amely virult is valaha. A vármegyeház bádogtetejét végigesiszolta a napsugár és lenn az udvaron éledni akart a fű, amely ifjúnak érezte magát ismét. Szálló pókfönál csavarodott a kopasz platanok közé és a sok hervadt levél, amit összesöpörtek a rabok, nem mozdult a csöndben. Az emelet körül járt csak egy kevés szellő és az is nagyon csábító lehetett, mert az öreg alügyész kinyitotta az ablakot és kihajolt a verőfénybe. S valami csudálatos tündér volt ez a meleg fényes őszi szellő; egy szempillantás alatt odavarázsolt a bágyadt öreg föbe egy negyvenesztendő emléket... Zsong körül a közgyűlési terem, középiült a remekbe faragott széken ül a főispán, mentéjén pompás korallgarbitura. — fenn a karzaton csipkés, selymes asszonyságok suttognak, de egyszerre valami nagyot mond a szónokló táblabíró és a főispán int a fejével az ifjú alügyésznek, Szántovay Pálnak...

Szántovay Pál, a vén alügyész öklével egyet ütött az ablakpárkányon és azt tudta, hogy most rögtön fel kell szólalnia, harsány hangon, valakinek, akárki-nek, ha senkinek se, hát le az udvarba: — Méltóságos főispán úr, tekintetes karok és rendek!

Nem, nem szólt meg azért mégse. Csak elmosolyogta magát szomorúan Szántovay Pál és az emlékek egy régi régi megyei nótát dünnögött válaszul:

*Kingiltott a tulipán,
Odry lett a vicispán...*

Azt kezdte dalogatni a vén ember az ablakban s az öreg nóta zümmögése

még kölcsön adott az ősznek egy parányival több ifjúi meleget is e pillanatban...

A királyi ügyész, a modern királyi ügyész épp akkor szólt át Szántovayhoz:

— Kolléga úr, kedves kolléga úr, kegyeskedjék átfáradni hozzám, várjuk valamennyien...

*

Akkor tartották ugyanis Szántovay Pál jubileumát és akkor kapott Szántovay Pál alügyész egy arany pennát emlékül. Nem volt természetesen semmi metaforikus alapja se ennek az arany pennának és az öreg úr nem is vitte haza a pennát sokáig, egészen addig, amíg végképp meg nem vált a hívtalától. Az pedig már a jubileumra következő télen történt. Ekkor, miután a legutolsó parányi ügydarabot is elintézte és asztalát tisztára takarítva, utódainak átadta Szántovay Pál, a búcsúzás napján hazavitte a törvénynek doktorát, Szlemenics Pált és a negyvenharmadik javaslatot. Az arany pennát maga vágta zsebre és otthon, mikor leült a parádés íróasztala mellé, sokáig nem tudta, hogy hová helyezze el a becses emléket. Valami nagyon előkelő és biztos helyet szeretett volna kigondolni, mert azt érezte, hogy ez az aranytoll az ő negyven éves pályafutásának legdíszesebb bizonyítéka. Hová tegye, hová tegye, töprenkedett az öreges lámpa világánál és körülötte a régi könyvek mint valamely elmúlt világból való, korhatag bástyák vetettek árnyat a falra.

— Megvan! — mondta végre az öreg úr és kihúzta a legelső balsó fiókot. Abban voltak harminc-negyven esztendő's emlékei elrakva, évek óta nem háborgatott emlékek. És por szállt föl a fiókból, mikor az öreg úr lehajolt s az asztal szélére tolt a lámpát. Az megleviláglott az elrakott írásokra, tollakra, karkötőkre, mentelánkra, legalól egy hervadt írású, rózsaszínű papírsomagra. Annak láttára pedig szinte megdermedt a vén alügyész a rémületől:

— Jézus Mária — kiáltotta —, honnan kerül ide ez a rabos akta?!...

...A kályhákban ropogott a fa és borköntösük alól gúnyosan mosolyogtak az öregre a negyvenharmadik javaslat meg a törvények doktora, Szlemenics Pál.

ÉBRED A TAVASZ.

*Messzi hegyekről
óriás szél iramlík
a tápázkodó mezők felé
s rikoltó hangja
átriad a völgyeken.*

*Téli láncái csörgeti
már az ébredő föld.
roppant hátát rázza
s az olvadó hó
könyve tolydogái.*

*Édes gyermekét,
tavaszi gyermekét
ringatja a március.
bölcsője hóvirág
s szemérmes ibolya.*

*Hangosodik a kedvem is.
kítárom szívemet
s a sejtelmes holdfény
csurgatja be raita
mézsinű, langyos sugarát.*

*Csillagok rezegnek
s piheg alattuk a föld.
a patakok mélyén
ezüst villanás
s tündérek álma szendereg.*

*Ujjaimon átszűröm
a böjti szeleket.
imbolygó árnyékom
a sarkamra kötöm
s átcipelem az éjszakán.*

*Bánatom levetem.
mint téli gunyámat
s a hold szarvára akasztom
tekete lobogónak
a roppant ravatal fölé.*

Lázs Sándor

Papp Dánielről...

(Nosztalgia)

Irta: Sz. Szigethy Vilmos

Opálos színű őszi napokon, amikor kedélytelen a szoba levegője, mert fűteni nem illik, — délre kisüt a napsugár s ilyenkor fülledt lesz a város. Ez az idő arra való, hogy puskát kapjon vállára az ember s elbolyongjon a határban, ahol a nyár emlékeként megszáradt meggy-szem himbálódzik a fán s az égboltozat árnyékában már megjelennek a vadludak. Honnan jönnek, hova mennek, mit mond a panaszos hangjuk? Milyen jó volna haladni velük idegen tájakra, ahol semmi sincs mindabból, ami volt, öreg fák kérgébe vésett monogramok nem kísértik a múltat s jegenyenyárfák új panaszt sírnak, nekünk ismeretlent. — nem bennünket siratnak.

Ezekben a napokban vágyaimban otthonjárom megint és értelmetlenül bámulok azokra, akik cinikusan csodálkozva kérdezik, hogy mi szépet találok az egyszerű tájékban?

Öreg ember mondta nekem, aki eljött hazulról a Tisza-Duna közé.

— Nem érezzük itt jól magunkat. Kerestem már az okát, aztán rájöttem, hogy hiányoznak nekünk a nemzetiségbeliek, akikkel mindig szépen megfértünk s akik hozzátartoztak az egész életünkhöz. Hiányzik a sok tréfa, apró évődés, — a nagy évődések egyhangúakká váltak.

Talán nem is ebben van a hiba, hanem az elmúlt ifjúságunkban, a megszokott tájak hiányában, mindenben, ami az első hangulatot, a természetét vált benyomásokat jelentette. Magam is szívesen járok még mindig képzeletben a szentjánosi határban, keresem a kukoricástáblát, a fogolyfalkát s elmerengek hosszasan Úrményháza irányában, ahol Nigrényi tisztelendő úr alussza örök álmát Észre sem veszem, hogy milyen fáradságos volt az út a felszántott tarlókon, vacsora után ülünk az üveges verandán, a faluban versenyt ugratnak

a kutyák, Szpórea bíró úr következik az ajtón, kalapját elhelyezi a földön és bizalmas mosollyal áll meg az asztalnál.

— Ül le bíró, vegyél magad elé poharát.

Van még a világnak egynémely pontja, ahol elidőznék, de sorban elsőnek Szentjánosi venném, a legszívesebben, ahol az édesanyám meghalt ahol a kislányommal küzködtünk az étvágytalanság ellen s ahonnan az élet néhány csodálatosan harmonikus napja ütközik vissza a szívembe.

Mi volt benne a szép? Tudja az Isten. Nyáron nagy por, ősszel feneketlen sár, a ház kertjében finom a hervadás és esemény egy csöpp barackfa, amely már gyümölcsöt hoz, de ott töltötte élete legszebb esztendeit a testvérem, vele ültünk a ház előtti padon, vele beszélgettem a tornácon késő éjszakákon, — számiségekről, gyermekkori emlékekről — amíg kelet felől vékony-halovány csík futotta be passzományként az ég aljára.

— Ne fekjüdjünk még le, Irma?

— Nem vagyok egy cseppet sem álmos. Majd hozok inkább friss bort.

„A mi otthoni mezőinket nem szakasztják meg ódon városok és haragos fényükei se látni a Telecska alján, csak épp kalász, meg puha dombvidék mosolyog a tájon. Az Úr ide kétségkívül Tempevölgyet akart tenni, de tán a hatodik napon mégis félig-meddig kiegyenlített mindent és tele hintette maggal, mezei virággal. Homokkal, maggal, mezei virággal“.

Ez nem én mondom, hanem egy méltatlanul és idő előtt elfeledett író mondja Papp Dániel, aki valamikor Zomborban élt és oly prófétája volt a Délvidéknek és a többi környékbeli tájéknak, mint Petőfi az Alföldnek. Ő meséli el, hogy Parchetich Mátyás egyszer — a legenda szerint — eltévedt legé-

nyével a dubokai puszán, amikor is botorkálván a kukoricásban, mint valami őserdőben, a föld alatt világosságot látott. Egész tündérkastély volt itt kiporcellázott falakkal, ezüstös lószerszámokkal, selyemmel terített asztalokkal és aranyos nyoszolyákkal, — ilyenén aludt azon éjszaka maga a komiszáros is.

Reggel aztán tovább ment, elmondta az esetet a sivalízsérok ezredesének, az kereste az egész regimentjével a kastélyt, letapostak minden kukoricát, de nyolc nap múlva sem tudtak ráakadni a sok pompára.

— „Mi van a fölszín alatt a Bácskában? — kérdi ama nevezetű Papp Dániel. — Hogy is kaparná ki azt idegen patkó? A pegazusnak, a patkónak, odaválnak kell lenni, hogy a füvek és nádasok alatt megtalálja a tündérkastélyt. Meri az megvan nálunk és én itt még sok száz sort írhatnék az aranyról és napsugárról, ami a szívembe világít, ha hazagondolok a messzeségből...“

Nagyon keveset tudok Papp Dánielről, csak annyit, hogy ügyvédember volt, csodálatos finomságú novellákat írt, művész volt a legjavából. Hozzá hasonlót ma is lómpával kellene keresni a magyar irodaiomban. Körülbelül harmincöt év előtt tűnt fel, aztán felfedezték és elvitték Budapestre, ahol mint közjegyzőhelyettes hamarosan meghalt. Arra is emlékszem, hogy téniszonyban szenvedett, ő akit a magyar főváros köröngetegei, márványutánzatú habarcsai megszedítettek, de aki pillanatnyit sem szédült, mikor a Telecska egyhangúnak látszó széles világából, s szerémségi hegyekből, tömör kincseket bányászott ki néhány rövid évében.

Ezt a vidéket, amelyet Tündérlaknak hívtak, senki sem ismerte és nem szeretete nálánál jobban. Mindössze négy könyveit tudtam megmenteni a könyvkölcsönzők sisera-hadától, de azokat ilyenkor mindig előveszem és falom betűnkint, szürcsölve mint drága italt. Megkínózom magamat Bazilisz és Arkádiusz atyák történetével, együtt érzem a nyár forró-

ságát Nikánor kaluggerrel és siratom a csunya Euthymoi, aki alig tudott jeleségeit kapni. A szerzetesi kolostorok romantikájába belevegyül a templomok tömjénfüstje, az ólomablakon átszűrődik a napsugár s ezek a kis novellák élnek, ragyognak, beszélnek az elkallódott, pártatlan tehetségről, amely európai érték-mérő szerint felülemelkedik minden átmeneti divaton.

Nincs a mi tündérlakunknak témája? Ugyan, keressétek ki Papp Dániel novelláit, amiket a Hétnek, meg a régi Budapesti Naplónak írt, amíg rövid napja leáldozott. A pegazusnak, a patkónak odaválnak kell lenni, akkor meglátja a zsarkováci tölgyeket, megérzi a humort a kisváros szoborakciójában s szoboralkokat farag a szegény kanonokokról, akik ájtatosan versengnek a szerdai hal-kompetenciáeri. Megszépülnek a havas téli hajnalok, amikor istentiszteletre megy a fázós szeminarista s megelevenedik a régi császári armádia sok jámbor-elméjű katonatisztje, akiket jónabb, bár éles, jellemzéssel senki sem tudott így elbűnk teríteni.

Hozzám együtt jár ő vissza az őszszel. — maga a nosztalgia, — amikor szinte istentiszteletet rendeznek az emlékére, mert elejéről kezdem az írásait és csak egy-két kortyot engedélyezek esténként, félve, hogy elfogy, — azzal készülök az alvásra, amikor magam is hazamegyek a föld alatti kastélyba. Ott van a helye szívemben Dickens, Mikszáth és Tömörkény mellett. Tömörkénnyel is annyiban hozható vonatkozásban, hogy az sem járt romantikus vidéke hegyoromján, hanem a világ legiaposabb táján találta meg a legszebb virágokat.

Azt se tudom, hol pihen Papp Dániel, maradt-e valakije, — ezeket a sorokat is csak az ősz opális színe, október, szedte ki belőlem, amikor befogom álomparipámat s azokon megyek haza. Mi az, már Vattinán vagyunk? Bikanyál úszik a levegőben, a magas vasúti töltésről messzire ellátni, innen kocsin haladunk tovább. Csak el ne forduljunk, amíg a

Milekker tudós professzor úr által fel-
 ázott kincses vidék gödrein átjutunk. Az
 utcán bekecses emberek ballagnak, de
 most megállanak, mert ritka errefelé az
 utas, a kerítések mögött asszonyfejek
 tűnnek föl s találgatják, hogy új szolgál-
 bírót kapott-e a járás, avagy ki lehetne
 más a zergeszakállas kalapú, ideger.
 Szentjános még messzire van, az külön
 öröm, amikor belefűrődik a határ kon-
 turjába alacsony templomtornya, előbb
 Margitta széles utcája következik s utá-
 nunk néz ablakából a tanítókisasszony,
 aki itt éli le fiatal életét s még csak a
 postamesternőtől sem hallhat szenzáció-
 kat, mert ide levelet sem írnak.

Homlokát odanyomja a hideg ablak-

üvegre, a vállán hárászkendő, amelyet
 valamikor minden házban horgoltak,
 csak néz elhomályosodó tekintettel az
 utas után, aki neki a nagyvilágot, a for-
 galmat, az eleven életet jelenti, mindent,
 amittől ő meg van fosztva. Már semmit
 sem lát, mégis néz s az apró nebulók el
 sem tudják képzelni, miért könnyes a
 szeme? A hihetetlenül nagy mindenség-
 nek egy porszeme felcsillant a faluszé-
 lén az kápráztatta meg.

Annak a nagy mindenségnek leg-
 szebb helye pedig nemsokára egy másik
 kis falu, egyetlen utcából álló, nyáron
 fullasztóan poros, ősszel nyakig sáros,
 de szép, mert szomorú, fáradt testvérek
 ölelik meg egymást az üveges verandán..

G Y E R M E K

Kis gyermekágy a konyha meleg sarkán.
 Rajt játékok és ócska rongyok tarkán
 És, ártatlanul két szép pulók gyermek
 Épp áldozik a jótékony szendernek.
 Kerekded arcuk kora-hajnal piria
 A szegénységnek dus vigaszát iria.

A játékok közt egy lovacska szépen
 Elistállóz a heverő végében
 Ahol dus képzeletű kis gazdája
 Szénát dobott a mese-saroglyába.
 És zöld mezőben jártatja az álma
 Selyem kantárral arany zabolába....

Másik vendég a hajasbaba, — angyal —
 Lenvirág-szemmel buza-arany hajjal
 Jó gondozó vánkosán, figyelve
 Lesi mint alszik kis mama pihegve.
 Nem szükös konyha: Tündér palotája
 Hol időztetni madárröptü álma....

Kis fiu- és lány ily idilli körben
 Elnézi magát az álom-tükörben....
 — Elnézem őket gyermektelen árva.
 Szegénységemnek nincs remény-virága.
 A sorsom meddő ostorai vernek.
 — Miért nem enyém ez a két szép gyermek? —

Bodóhegyi Lajos

Gondolatok a régi magyarokról és szerbekről

Irta: Fiala Endre

A régi római császári világbirodalmat a VII. században meginduló politikai és kulturális fejlődés egy román-germán jellegű nyugati és bizánci-Izlám kulturkörre tagolta, s igazában ennek a kettőnek a kialakulása és ellentéte adta a középkori új Európa politikai és műveltségi jellegét. S éppen akkor, amikor ez a késői római élet mindinkább görögös, bizánci jellegű fejlődést vett, akkor indult meg Kelet-Európában is a szláv népmozgalom. A szlávok legrégebb ismert hazája a Kárpátok. Duna-torkolat, a Visztula és Dnyeper által határolt terület volt, ahonnan részben már az V. század közepe táján, nagyobb tömegekben azonban csak a VI. század második felében indul meg széttelepedésük, főként az avaroknak a Volgán való átkelése után, akik a szlávok nagy tömegeit maguk előtt terelve vagy meghódítva, ennek a népek első tanítói lettek. Az Aldunán és a Száván avar vezetés alatt átkelve lepik el a szlávok a balkáni római provinciákat. S amint az avar uralom hanyatlott, a szlávokkal való kapcsolatuk megszakadt: az otlakó szlávok — immár mint örökös hazában — végleg megtelepedtek.

Igy került a Balkán-félsziget északi része a VII. század második felében a szlávok birtokába, s ez a terület a Száva forrásaitól egészen a pontusi síkságig az egész középkorban egyetlen összefüggő nyelvi és etnikai egység maradt. Ezen a területen tűnnek fel a IX. századtól a laza nemzeti szervezeten élő szerb néven emlegetett néptörzsek, akik felett a keletrómai császárok nevében zsupának gyakorolták a fennhatóságot. S ennek a bizánci hatalomnak a hanyatlása, a XI—XII. század óta a szerbek szerepe egyre emelkedőbb tendenciát mutat, aminek eredményeként nemzeti dinasztiáiknak, a Nemanidáknak uralma is mindinkább határozottabb alakot ölt. A szerbek István főzsupánt (1159—1196) tartják a szerb állam megteremtőjének, a dinasztikus ha-

talom megalakítójának. Legöregebb fia, István 1217-ben a pápától nyert koronával megkoronáztatja magát, azonban hamar függetlenné vált Nyugattól. A kisebbik fia, a későbbi Szent Száva alapította meg az önálló ortodox szerb nemzeti egyházat külön érsekséggel és 8 püspökséggel, amelyre az engedélyt a bizánci-konstantinápolyi pátriarchától és a császártól kapta, mégpedig II. Endre magyar király akaratára ellenére, aki a nyugati római, pápai politikát képviselte. Szent Száva bátyját, Istvánt 1222-ben újra megkoronázta s így végkép a keleti kereszténységhez csatlakoztak.

Az eddigi ismerős eseményeket azért kellett vázolni, hogy a további sajnálatos elkülönítést annál inkább jellemezhessük. A Krisztus utáni első évszázadokban ugyanis a Balkán volt a kereszténység igazi vezető vidéke és a legősibb antik kultúra fészke. Eredetileg itt is ugyanazok az eszmék hatottak, mint Nyugaton, sőt a görögkeleti császárság egészen a szerbek csatlakozása előtti időkig, a XII. századig összehasonlíthatatlan magasságokban állott az itáliai területek felett. A bizánci hatalom ragyogására, államára, városaira, művészetére bámulattal nézett a primitív, még alig megtelepült provinciális életszinten mozgó nyugati népek mindegyike. A kereszténység is itt alakult ki először szilárd egyházi szervezetté, itt, az afrikai tartományokban élt Szent Ágoston; a vallás a néptömegeken, a finom teológiai tudás a szellemi, politikai és gazdasági téren egyaránt uralt mindent. Egyszóval a Balkán lett volna hivatva arra, hogy földrajzi és kulturális helyzeténél fogva magva legyen az új Európának, és mégis visszaszorult. Ennek az oka azonban nem a keresztény hitelvekben, nem a pompázóan szép Szerbartások esetleges különbözőségében van, hanem a keleti császárság társadalmi és gazdasági szervezetében. Keleten ugyanis nem alakult ki a hűbéri birtok-

rendszer, iparos és kereskedő céhek, földesuri és polgári életközösség, sem az állam, sem az egyházi szervezet nem belőlük nőtt ki, hanem minden a régi ókori társadalom folytatása maradt. Miként a keleti ősi monarchiák. Bábel és Asszur, Egyiptom, Perzsia, Médea: Bizánc is mindvégig parancsuralmi állam volt, nagyszerűen összpontosított pénzügyi, gazdasági szervezethez, bérmunkásokkal és rab-szolgákkal dolgozó iparüzemekkel, a nagybirtokok pedig szerződéses viszonyban lévő néppel termeltek. Az egész állami élet úgy volt berendezve, hogy az alattvalók erejét minél jobban és észszerűbben ki tudja használni. A szellemi élet is az államra eszköze lett. Mindenki a cél, a hasznosság elve alapján szerezte meg képzettségét, illetve talán inkább csak ügyességre, foglalkozásra törekedtek. A bizánci császárság területén nem volt egységes iskolarendszer, de még egységes írás sem fejlődött ki, az egész szellemi élet az állam hivatalnokság kezében volt, mindenkor gyakorlati célok szolgálatába állítva. Az egyház nem a társadalom rendjén épült fel, a hitélet, a vallásos irodalom és a teológia nem dolgozta fel a társadalmi rendet; az egyház csak egy vallásos szervezet lett s csak az államhatalommal való szövetségben tudta a népet vallásos hitében megtartani. Márpedig hiába minden finom szakszerűség, hogyha azt nem maga a társadalom termeli ki, akkor az nem alkotó s még kevésbé nem fejlődésképző erő. Az egész bizánci kulturszervezet megrevvé, gépiessé vált, nem tudta megragadni a társadalmi viszonyokat, tényeket, alatta magára maradt, lesüllyedt a népi erő. Nincs új feladata, új mondanivalója, nem mutat haladó fejlődést, legfeljebb megújul s mindig több keleti, ázsiai szokásokat, misztikus elemeket vett fel magába. Az egyházak a kolostor, a szerzetesség lett a lényege, a püspökök csak a kalugyerek, szerzetesek közül kerülhettek ki, de a világi előkelőségek is szívesen fejezték be életüket kolostorokban, miként a középkor nyugati katolikus területén is. Azonban a bizánci részeken hiába volt a műveltség főéjszke a kolostor, ott világi

feladatokra nem neveltek, műveltek, sőt egyenesen tilos volt azokban világiaknak tanulniok.

A Balkán ilyen egyházi-állami szervezethezű kulturterületeire benyomult szlávok ezt a bizánci keresztény formát, államnak és egyháznak ezt az alakulatát vették át, de mindegyik szláv nép önállóan, illetőleg tovább önállósítva azt. Éppen ezért, de azért is, mert az egyházi szervezet csak egy része volt az államapparátusnak: a nemzeti nyelv mindenütt hamar érvényesült az egyházi kulturában, de nem hozott, nem is hozhatott népi műveltséget, mert akkor még egyik Európába jött, újonnan letelepült népnek sem volt intelligens osztálya, intellektuális élete. Közöttük a szerb egyházi nyelv némileg közelállott a beszélt nyelvhez, de nem tudta az sem azonnal közvetíteni az ókori kulturájakat úgy, mint nyugaton a latin, mert a népnyelvvél később összeolvadva egy új, de szintén holt egyházi nyelv alakult belőle, nem felelt meg egyetlen élő dialektusnak sem.

Ez a balkáni kulturterület tehát a történeti erők és saját belső fejlődése következtében lett mássá, mint Európának tőle nyugatra és északra elterülő nagyobb teste, amely különbözőséget később a török hódítás véglegessé tette, azonban a középkorban a román-germán kultúrkör részéről is történtek akciók a bizánci-Iszlám kultúrkör népeinek a civitas Dei-be való bekapcsolására, és ismeretes, hogy a középkorban a magyarság vállalta ezt a szerepet a déli szlávok, főleg a szerbek felé, mint a nyugati kultúrkörhöz tartozó, náluknál erősebb, nagyobb létszámú északi szomszéd. Ez a kultúra, amelynek a továbbvitelére a magyarság alkalmasnak találtatott, eredetében szintén nem volt mindenben a magyarság sajátja, mert a faji, földrajzi, nyelvi, népi adottságok, tehát az önálló teremtés, majd azután az idegen elemek, köztük a civitas Dei keresztényiségének hatása: az a két mozzanat, amely egy nép kulturáját mindenkor meghatározza. A középkori magyarság egyébként is Európa népességének 5%-a volt, tehát a birodalmi gondolat helyet foglalhatott nem-

zeti tudatában, és szálláshelyei Délen sokkal mélyebbre nyultak a mai határoknál, de ugyanezt lehet mondani a középkori Szerbiáról is, amely fénykorában, Dusan cár alatt (1331—1355) szintén inkább dél felé terjeszkedett, nem Magyarország felé. Albániát, Macedoniát, Chalkidikét elfoglalva, 1346-ban a szerbek, bolgárok és görögök császárává koronáztatta magát, a szerb érseket pátriárkai rangra emelte, s nagykoncepcióju terve az volt, hogy a görög császárok utódként országát a bizáncival egyesítse. A Balkánnak északi tetején része a magyar honfoglalástól kezdve a magyarság szálláshelye lett, az egész középkorban a magyar törzsterülettel azonos szervezettségű nemesi megyékből állott, a déli magyar határ a Duna metszésével átért a Duna-Száva és a Dráva-Száva közére s jóformán az egész Szerémséget felölelte, Verőce környékén a Dráva vonalához csatlakozott s a Muramentén ért el a Dunántul délnyugati sarkához. Erre a távoleső területre a bizánci birodalom nem hozta és küldte el a maga politikai, katonai szervezetét és népi tömegeit, ezt nem védhette meg, s így ezek a lazán kapcsolódó részek könnyen váltak le onnan és kerültek a magyarság hatalmába. Etnikai tekintetben sem állított bennünket nagy feladatok elé, hiszen nem nagytömegű, hanem alig számottevő elemekre telepedtünk itt rá, amelyek nyom nélkül eltűntek, népiségünk minden veszélyeztetése nélkül asszimilálhattuk őket, mert a XI—XII. században már egészen hozzánk hasonultak. Ekkorra Szerém, Valkó és Pozsega éppen olyan nemesi vármegye lett, mint bármelyik más. Azonban a fő hangsúlyozandó, hogy a középkori Európa harmadik helyén lévő, gazdasági, katonai, politikai és kulturális erejét tekintve pedig egyedülálló magyar nagyhatalom nem országokat igazott le és fogott össze, hanem szervezetlen és gyéren lakott területeket népesített be és szervezett meg. Ezek az őstelepülések oly sűrűn lakottak, hogy a magyar nevű és lakosságú falvak tucat-számra találhatók, Bács, Bodrog, Keve, Krassó, Temes, Torontál megyék területén 59 vár, 67 mezőváros és 1937 falu volt, s

mikor a török hódítás bekövetkezett, akkor pusztultak el, alig hagyva valami nyomot a magyar életből. Az ezektől még délebbre eső területeknek, az Árpádházi királyok által szervezett Macsó, Ozorai, Sói bánságoknak (nagyjában a mai Szerbia és Bosznia északi felében) katonai rendeltetésük volt, a tulajdonképpeni nemzetesetet akarták velök védeni uralkodóink. Vezetőik a bánok (pl. a macsó bán székhelye Szávaszentdemeter volt, ma Macsva, Mitrova) s feladatuk, hogy seregeikkel az országhatárt védelmezzék. De a bán-ság akkor nem volt jövedelmező állás, mert ez a terület szegényes, az itteni adóból nem lehetett fedezni a költségeket, ezért rendszeren több szomszédos gazdag megye ispánja lett a bán, így igen szoros kapcsolat jött létre e vidékek között, szerencsés módon egészítették ki egymást. További szerencsés politika, hogy a bán rendszeren a Délvidéken volt nagybirtokos, így sokkal éberebb, mert a saját birtokát is védi.

Ami ennél a széles övnél délebbre terült el, az kivülesett a magyar politika érdekszféráján, mert annyi felesleges energiánk már nem volt, hogy pl. a német mintát követhetjük volna. A középkori északi-keleti német határ kb. az Elbáig terjedt, attól keletre volt a németek Balkánja, de a német itt nem állott meg, hanem előzőnlötte a távolabbi részeket is. Ez a terjeszkedés a német császárok civilizációs munkájával karöltve haladt, a kereszténység terjesztése adta hozzá az erkölcsi hátteret. A porosz, pomerániai, mecklenburgi területek nagynémetek lettek, s az ottani szlávokat mind a német lovagrend változtatta át igazi németekké; a kezdeti néhány százból sokmillió lett. Egyház és állam következetesen toltta ki a határt mind keletebbre.

Ez a lehetőség a gyéren lakott északi balkáni részek felé a magyarságnak is megadatott, azonban — bármennyi kísérlet is történt — Árpádházi királyainknak végeredményben a görög császárság, később, az Anjouk és Hunyadiak alatt pedig a bizánci birodalom helyére lépő török hatalom szabott határt a magyar birodalmi

politikának. A szerbeknek, majd a magyaroknak ezidőbeli és korábbi katonai-politikai kapcsolatairól, a magyar királyok hitterjesztő, civilizációs, gyarmatosító munkájáról, azután a két népnek a törökkel folytatott harcairól e helyen most nem emlékezünk meg, mert e harcnak véres és felemelő jelenetei, kitűnő emberpéldányok egyéni sorstragikumai és a két országban bekövetkezett földindulás nem fűzhető fel ilyen kis tanulmány láncára, hatalmas hősköltemény vagy romantikus regény sem elég ahhoz. Egyébként ezeket majd más ilyen kis dolgozatok akarják bemutatni, most csak azt aényt kell megemlíteni, hogy a két ország között fennálló baráti viszony következtében már a Hunyadiak és Brankovics György idejében a világosi, borsjenői uradalomban, Debrecen vidékén, Csepelszigeten és a déli részeken akkora tömegekben találtak a szerb menekülők új otthont, hogy a XV. század második felében 50—150 ezerre tehetjük számukat, ezt azonban a magyarság akkor még nem érezte meg, mert a történeti országhatárok között élő népesség 80—82 %-a még mindig magyar volt, csak később pusztultunk, amikor mi is török harctér lettünk.

A középkori államokat, azok intézményeit, a mindennapi életet, a gazdasági, társadalmi, jogéletet: a keresztény tanítások hatották át, ezért az állam — így a magyar is — a gyakorlati érdek és a természetes fejlődési lehetőségek keretein belül megbecsült minden népet és fajt, a különbözőségeket feloldódtak az egyetemes keresztény tanokban, amely eszmék, építő gondolatok kitarultak mindenki előtt. A középkori keresztény állam számára az

ország valamennyi lakója a társadalom eleme volt, mert Szent Ágoston és Szent Tamás államtana az ember életfolyamát nem akadályozta meg, hanem fejlődési lehetőségeket tárt fel és nyitott meg életükben. Az azután egészen természetes, hogy a magyarság és szerbek viszonyában, a mindennapi érintkezések során hathattak ösztönös erők: szerethették vagy gyűlölhették, rokonnak vagy idegennek tekinthették egymást, feszültségek támadhattak köztük, de ez a természetes népközi élet volt, s ugyanígy megnyiták az utjai a béke és keveredésnek és az ellenérzés nélküli együttélésnek, aminek velejárója a vérségi keveredés is. E tekintetben a magyarságnak eleinte helyzeti előnye volt, mert sokszoros többséget alkotott és a magasabbrendű életforma is csak fokozhatta a vonzóerőt egy menekült néppel szemben. Ők mégsem fenyegethette a szerbeket a teljes felszívódás, hiszen a természetes erők hatásaként ez az áthasonulás kölcsönös, azaz a magyarság nyertes is és vesztes is volt, ami egyik népnek az etnikumán sem változtatott sokat. A politikai és társadalmi, gazdasági, jogi, építési, szórakozási adottságok és szokások hatása, továbbá a későbbi települések szintén külön helyet foglalnak el, valamint az a folyamat is, amely feszültségeket idézett elő.

A magyar történet 1526—1711 közötti tragikus korszakának vizsgálata előtt is nyilvánvaló, hogy az emberiség és benne minden nép végtelen közös munkája és feladatai számára örök programot a kereszténység ad, amely tanítások alapján európaivá lehettek népek és nemzetek, s mióta ezt az alapot elhagyták: annyi keserű redő árnyékolta be arcukat.

Bánáti levél

A mai szükreszabott, miniatűr életünkben a szellemi élet megnyilatkozásának mindent betöltő értelme van. A kezdés életnyitogató heve és a végzés bölcs kedve ma itt nincsenek hétköznapi távolságban egymástól. Ünnepi időben élünk. A gondolat és tett létrejött szép tavaszában. A szavak tudják miért vannak és a mozdulatok érzik az örök vágy hívását. Anyaföldünk szent talaján a kifejezhetetlen élet és a bevégzett rátalálás ezért nem vérzik el a hétköznapiság fáradt hívásában. Nekünk itt meg kell csinálnunk a lelkünknek a világgal való megrendíthetetlen harmoniáját. Kiesiségünkben a legnagyobb magyar templomot: a talaj és lélek egymásból gyökerező életét. Új erőt és mélyebb hitet kell bánáti magunkból fellobbantani, mint tornyát a magunkigazoló magyarságerőnek. Mint az igazság tisztaságával ismerjenek el a poétikai tenenciák gyötörtjei, a történelem hitetlenjei és az élet ellentmondásaiban roskadozó világmentelmzők. Magunk pedig jól tudjuk, hogy csak az igaz, amit nem kell bizonyítgatni. Ami önmagáért felel. Mint az ima és mint a termés.

A Béga-parti város, az ezüsttulipán első hívője, a Szenteleky-virág és világ első hódolója 1944. febr. 17-én újra és most még sorsdöntőbb szerepben felvonult szellemi megnyilatkozás számára nyitotta meg kapuit. Nagybecskerek, a zöldvízi és oty örvényes Béga-mentén, a világesemények sodródásában egy, Európa délkeletének sorsában döntő jelentőségű országdarab — a Bánát központja leti. Bánát jelentőségét ma ez fejezi ki. És Nagybecskerek a bánáti szerep idegközpontja. A szerep örösi és mindenképen váratlan. A Balkán felől Európa legérzékenyebb kapuja a Bánát s a Balkán és Európa Nagybecskereken találkoznak — e tájak lelke nélkül, melyek sokkal délebben, a Dunánál érintkeznek s ott is a Duna áll közöttük. A Duna bánáti oldala a Nagyalföld összefüggő földrajzi része s mint ilyen, annak sorsrészese a

természet által is szentesített életfeltételek között. A Duna balkáni oldala merőben más földrajzi képződmény. Kopár dombszorulat, termékelen, ridegen egyhangú. Két külön világ a Duna két partja. És ez ma különösen végzetesen érződik. Esmék, célok, problémák ütköznek itt a primitív mítosz uttalan szövevényével. A Béga-parti idegközpont roppant erőfeszítéseket végez, új meg új hűdeszményt vetít a Duna fölé és bár már önmagát is átkapcsolta balkáni érdekeltté, a Duna fölött megszakad az út. Nagybecskerek ma sokarcú város. Idegen életek arca telíti hangtalanul is izzóvá a különben titoktalan, fáradt és kopott városka álmos életét. Keményen és élesen kapja meg az embert az iskolaszzerűen képviseelt rendszervezet, amelyet nemesúpan az idő szeszélye tesz itt érdekessé, hanem az ői állandó feszültségben tartó balkáni parázs. E kettő között helyezkedik el az a világ, melynek közömbös élet vitelén belül az emberiség mai nagy éj szakájának denevér-lelkű hontalanjai csaponganak cél és terv nélkül. E városban a népek keveredése külön szintet jelent. A keveredés széles és mély, olyannyira, hogy az egyes kultúrák körvonalai láthatatlanná váltak és a kultúrák helyét egy hű életkultusz foglalta el. Közélet a háborús viszonyok folytán nincs és a meddővé lett társadalmi keretben a szellemi láthatár alig vonható meg. Magyar erői és új magyar lehetőségeket felvonultatni, ebben a roppant szerepre kijelölt apró kis városban, csak a minden érdeken felülemelkedő, önmagunk feletti eszményi magyarság lehet képes. A nem kapkodó, nagy magyar lelki lélekzést elindítani irodalmunkban, új történetiszemléletünkben, pedagógiai és általános kultúrpolitikai gondolkodásunkban — ez a feladat azon írói eszen, melyet a nemrég 100 éves fennállását ünnepelt s magyar úri áldozatkészségből felépült nagy becskerei színházban 1944. febr. 17-én tartott a B. M. K. Sz. írói szakosztálya.

Két világ ütközőpontjában, két véglet szabott program-világa között, mikor mi csak a lelki jegyekre támaszkodhatunk, önkéntelenül is felvetődhetik velünk szemben a korszerűtlenség vádjai. Ezt csak a megújulás, a tisztító és felcsemelő értékek, a nemzettest termékeny közösségérzetében megnyilvánuló népi feladatok biztos átérzése és azok öntudatosítása teheti hatástalanná. A programokat feloldja az idő. A formák fölött végül is a lélek lesz úrrá. És tény az, hogy a mi lelki megnyilatkozásaink biztató világhosszú hűtlenek körénk. Valójában, a két világ között, mi állunk az idő tengelyében. A világ, minden látszat ellenére is mélyül, a lélek megfogásában előrehalad. A Bánátban a magyarság a legszilárdabb pont, éppen programmföldtől lelki minőségében. Nálunk a magyar kultúra és a magyar létezés egyensúlya nem-hogy nem bomlott meg, ellenkezőleg: tökéletes egységbe forrott. Kérdéseink a kultúra magasabb életigényei szerint kapják megfogalmazásukat. Így sikerült és fog is sikerülni, a szellemi és anyagi értékek egyensúlyát megtartani. Építő akaratunk — ami az örök korszerűség lényege — megbonthatatlanul szilárd. Vajjon sikerülhetett volna másképp néhány embernek írói est köré seregíteni nemcsak Nagybecskerek izzó kohójából a magyarságot, hanem észak és dél oly beláthatatlan messzi vidékeiről is?

Az ember hovatarozását nem tisztán érzelmi indítóokok határozzák meg. Hanem az a tény is, ahol ő életfeladatot talál, ahol leghiánytalanabban élhet a maga képességeinek, ahol emberi magát a legteljesebben feltalálja. S itt, ahol két-három, sőt több kultúra vetélkedik egy-egy helységben, állandó seregszemle van a célok feladatok és hívők fölött. A nagybecskereki írói est már előre magánviselte ezt a seregszemlejelletet. A színház — ma bizonyára a legeredetibb színházak egyike, — a főtér egy régiségtől roskadozó, elhanyagolt épülete riasztó külsejű udvarába van elrejtve. Csak este, a vilánygók megszépítő sugárzásában múlik el az idegenkedő balsejtelem a ko-

mor kapubolt alatt, melyen át a színház oldaltesső bejáratához juthat az, ki tudja, hogy Nagybecskereken színház is van. Aki e város lelkét keresi, annak vissza kell menni a múltba, abba az úri magyar világba, amikor egyetlen magyar úri család is az egész magyar életminőség képviselője tudott lenni. Bizonyos, hogy Nagybecskereken a műveltség ama tisztultabb formája, a személyes műveltség értékmérő jellege, akkor halványult el itt, amikor ez a színház mai külsejét kapta. És bizonyos, hogy a táj drámai nyugtalansága is akkor kezdődött. Magyar írói est e színházban, 1944 télutóján, nem kezdés, hanem a kultúrteremtő múlt folytatása. És ez nemcsak a színpalak mögött tartotta boldog ígézetben az adni és szolgálni felvonult lelkeket, hanem az ünnepi öltözött nézőtér hitetevő közönségét is, ki minden helyet betöltött. A magyar kultúra ezen ünnepi seregszemléje eldöntötte, hogy benne és általa hiánytalanul él az a magyar humánium, amely programokon túl és fölött olyan élet-eszmény, mi az életfeladatot és abban az ember magáratalálását a lekiismeretszabadságában is biztosítani tudja. A magyar kultúra megtartó és hódító ereje nem csökkent sem emberi vonzóhatásában, sem európai történelmi magyar küldetése végzésében. Ami viszont a felelősség teljességét kívánja a magyar szellemi élet minden tagjától és különösen az írás kötelezettjeitől, kik itt a szellemi élet fókuszában állanak. A B. M. K. Sz. bánáti vezetősége, ki oly egységben vonult fel az írói estre, méltó keretet adott akkor a felelősségvállaláshoz. A bánáti magyar élet kiválóságai mellett felvonult társadalmunk osztatlan egésze és velük az ifjúság is, kinek biztosított helyei voltak az esten.

A magyar irodalom utolsó negyedévszázada szellemtörténetünk számára nemcsak az irodalmi művek szemponyjából nyújt érdekes területet, a világnézeti, társadalmi, eszmei és stílusbeli összefüggések vizsgálatánál, hanem méginkább ama belső okok feltárásánál, amelyek lehetővé tették, hogy egy sokdarabra szab-

dalí kultúra minden, még legkisebb darabjában is át tudta venni az egész: lélek és szellemépítő tevékenységét, sőt azt új színekkel és értékekkel gazdagítani, hivatásában helytállóbbá tudta tenni. Ez a nagyon gazdag és magyar jelentőségben szinte páratlan szellemtörténeti közelmúlt kötelezően követeli a megörökítést, hogy ne csak a mi életélményünk, hanem minden magyar nemzedéké is legyen a magyar lélek csodálatos, megújuló, alkotóteremtő lényege. Ez a lényeg, hat idegen kultúra hihetetlenül agresszív nyomása alatt is, megőrizte sajátos alkotó elemeit. Küzdeimeit csak belülről érthetjük meg. Merő tisztán lelki sikon folytak azok be. Az idegen kultúrákban még mindig vannak magyar nemzetrészek. Kiknek önfentartói önnevelő kultúrtevékenységet kell kifejteniök és tagadhatatlanul nemcsak önmagunkéi. Hanem az egész magyar lélekvalóságéi. Ezt a tényt szögezte le az írói szakosztály einöke beköszöntőjében: „A magyarság mibennünk méretik meg és számláltatik meg!” A bánáti magyar irodalom hitvallása ez. Nem szerep, hanem a tökéletes életazonosság ígéi ezek. A bánáti magyar szellemi arculatot az jellemzi, hogy nem szűnő, sőt ugrásszerűen fokozódó szellemi mozgalmak között a küldetés hitében állja harcát. Ezért csak a küldetés erejében megfogant megfogalmazás méltó szellemi magatartásához. Az elmúlt kisebbségi élet műveltségmentő megfogalmazása: „Szerezsük, ami e mienk!” — Bánátban visszahúzódsát jelentene a kisebbségi arcvonalra. Az eszmék mai nagy harcában nekünk sorsoturalóbb megfogalmazásra van szükségünk és bizonyos, hogy írók és közönség eisősorban ezí a megfogalmazást várták az írói esttől. A nemzetet érintő súiyos létkérdések fölött épen itt, a Bánátban, hoi e létkérdések jókusza ízzik, kellett feleletet adni arra, hogy: „itt élet legyen az élet és ne egymásra acsargó népek zsembékos temetője”. A küldetés a magyar korszerűség hitvallása is: teremtő emberí élmény, amely bennünk a nemzetí kizárótagosságot teremtő hitté és alkotó munkává oldja fel. Mi hüek vagyunk ah-

hoz az európai magyarsághoz, amelynek köszönhető, hogy a Kárpát-medencében nem Európa temetője, hanem annak termő kertje volt és van. Erre a szellemi állásfoglalásra „Élmény, szerep, hivatás” címen Bánát legtehetségesebb fiatal írója ad választ, valóban testvéri közelségből, amikor megállapítja, hogy a megmentett kultúra társadalmi és szociális teremtő kihatásában lesz csak mély, eredendő emberi csalekedetté, nem szerepet kell vállalni, hanem hivatást teljesíteni. A másik ifjú magyar közíró pedig az ifjúság feiadatait boncolja és ígéretet tett, hogy a bánáti magyar ifjúság a nemzetegységen belül kívánja és vállalja a magyar feiadatot megvalósítását. A bánáti magyar nő hangját a tehetséges szindarabírónö képviselte, „A muzsák nem hallgatnak a háborúban” című előadásában, mély magyar teremtő hittel és asszonyi előkelő melegséggel. A bánáti magyar irodalom eszmei tartalma a fenntebbi néhány sor. De a néhány sornyi tartalomban egy nagyjelentőségű ősi lélektalajt kapcsolnak a magyar lélek talajához, amely irodalmi ténykedésük nélkül, lelki megfogalmazás hiányában, némán, jelteicnűi vergődne. A magyar kultúra hatóerejét ébresztik ök és történelmi fejlődését munkálják.

A Nagybecskereken megjelenő Torontábólí idézzük az alábbi sorokat, mint az írói est visszahangját, a közönség megfogalmazásában: „A magyar sors ezeréves útjáí a Gondviselés ritkán hintette be rózsákkal. Rögös volt bizony ez a megtett út, kezdettől máig s bánatot bővebben termeli, mint örömet. Ha azonban a magyarság földrajzi helyzetére, geopolitikai elhelyezkedésére gondolunk, alázatos lélekkel hajlunk meg a mindent elrendelő Isten bölcsessége előtt. Nyugalmat, tespedő és épen ezért öngyilkos megnyugvásí nem adoti, de belcöltotta fajtánk vérebe a szívós, az elpusztíthatatlan, az örök őrtálló magyar öntudatát s magyarságunk ritkán felejtkezett meg erről a hitvallássá vált hivatásáról... Aggódsó áhíttattai vártuk íróink szereplését, hiszen tudatában vagyunk annak, hogy ma a

Bánát magyarsága számára egy ilyen természetű megmozdulás, ezen a területen, azonos magával az ősi hivatástudat helyes és igazi betöltésével... Becskerek és Bánát magyarsága zsúfolásig megtöltötte az évszázados becskerei színházat... Eizonyította, mennyire áhítja, sóvárogja, sőt követeli az itt élő magyarság a magyar szellemiség élő erejét... Szögezzük le éppen ezért, hogy az írói estnek határozott sikere volt és annak folytatását a magyarság várja... Az est színvonala magas és emelkedett volt... A cikkíró fájjalja a magyarországi vendégeket: Fekete Lajos és Csuka Zoltán elmaradását, kiknek jövetelét író társaik is oly türelmetlen szeretettel várták, de kiknek verscél őszinte csodálattal méltatja a cikkíró és az előadó művésznő Bárd Anna előadó készségeit is. Az előadói esten a bánáti magyar írók közül ez alkalommal a következők szerepeltek: K. Végh Vilma, Dániel Gy. László, Korom Tibor, Kristály István és Becskereki Szabó György. A komoly zenéi a Küllő Sándor, Nappholz Tibor és Láng Imre által előadott „Magyar trió”, valamint a szünet első számánaként játszott Nyitány képviselte. Láng Imre szakavatott vezetése a bánáti magyar zenekultúra nagy ígérete. Két bánáti nótaszerző: Ambrus Géza és Víttkay Gyula nagy sikerrel mutatták be szerzeményeiket. Víttkay dalaát Falbay Mihály a magyar opera volái tagja énekelte, ki egy idő óta a Bánátban tartózkodik és zenekutúráknak nagy szolgálatakat tesz: Bárd Annus K. Végh Vilma dalát énekelte és bácskai népdalokat szép sikerrel. Bevezetésül idézem Dr Vörös István főgimnáziumi igazgató cikkének utolsó sorait: „Oláh Lajos nagybecskerei járásvezető, Kristály István az írói szakosztály elnöke és Dániel Gy. László szerkesztő, akik e szép estét lehetővé tették, megnyitott és beköszöntő beszédjünkben utaltak a feladat szépségére, de nehézségeire is. Sok kitartást kívánunk munkájukhoz és várjuk kultúrmissziójuknak az eddigiekhez hasonló további és értékes gyümölcseit“...

Egy nagy lépés történt meg a bánáti

irodalmi élet és azon át a szervezett kultúrellet megeremtése felé. A komoly visszhang, amely az írói estet lemérte, őszinte találkozás hitét erősíti meg. Ami az aktualitáson túl, a feladatok kölcsönös válalását jelenti.

Az idő méhében rejlő változások fölött sorsunk urai akarunk lenni: a magyar kultúra örök jogán.

Kristály István

EGY ÚJ VILÁG

A klinikán, egy csöpp kis ágyndl,
 Állottam hosszan a minan.
 Az ágy körül ezer virágszál.
 S az ágyban puha csínkehab
 Fehér és rózsaszín ölében
 Öklömyi ember pihegett:
 Egy új világ, mely zárt körében
 Csupa talány és izenet.

Főlé hajoltam könnyen, árnyék
 Mődjára, mely az ágyra hull.
 A szeme — csupa tört sugár még —
 Kéken virult a hei alul
 És messze nézett, távolokba.
 Hová nem látunk mi, nagyok.
 S ahonnan ő jött most lobogva,
 Mint este lönt a csillagok.

Aztán az arcát simogattam
 Játsszón, nevetve, könnyvedén:
 A két kis öklét, míg riadtan
 Emelte őket én telem:
 Haját, mely mint a fényes ében,
 A homlokát, mely mint a tej;
 S azt gondoltam, vajon szívében
 Akad-e majd számomra hely?

Számomra, ki e csöpp kis ágyndl
 Csak állok, állok egyre itt,
 S úgy érzem, hogy a sok virágszál
 Most mind elhánvja színeit:
 Valami titkos áram indul
 A hófehér kis ágy felül.
 S virágok színén, szirmain tul
 Egy nagyobb csoda teljesül.

Hódsághy Béia

Az igazi Berzsenyi

Alig van a magyar irodalomnak még egy alakja, akinek a multa, embersége, műve olyan téves megítélésben élne a köztudatban, mint Berzsenyi Dánielé. A centennárium — Berzsenyi felett a második — szinte csokorba füzte ezt a sok hervatag és hamis ítélekezést, amely után valóban itt az ideje, hogy erről a kivételes tehetségű költőről tiszta képet alkot-hassunk magunknak.

Aki egy kicsit is belenézett Berzsenyi művébe és figyelemre méltatta azokat a megállapításokat, amelyeket az irodalom-történetek, lexikonok publikáltak Berzsenyi körül, igen jól láthatjuk, hogy ez a munka nem a legkönnyebb feladatok közé tartozik.

Berzsenyi élete végén egy nagy változás vágya, igérete dohogtatta meg a magyar szíveket. Széchenyi István eszméi és munkássága foglalta le a magyarság erejét és figyelmét. Ez a korszak volt az, amikor nem kisebb dolog forgott kockán, mint a magyarság megtartása és megerősítése. A rendi Magyarország ekkor indult meg a nyugati nemzetek felé, hogy ismét megváltsa európai igazságot és a haladás szabadabb szellemével tölthesse meg elavult életkereteit. A magyar nyelv végleges rendezése, a tudományos fejlődés lehetősége, az Akadémia elindítása, a civilizáció és az iparosodás útja, az a mérhetetlen gazdasági társadalmi és erkölcsi ujtás, amely Széchenyi lázas agyától kapta indításait, annvira igénybe vette a Magyarság életét, hogy alig jutott ideje figyelni a niklai költő halálára. Pedig Döbrentei Gábor már 1842-ben készen állt Berzsenyi életművével, és 3 hatalmas kötetben adta ki a költő szellemi hagyatékát, amelyben hiánytalanul mutatkozik meg Berzsenyi igazi jelentősége.

Az abszolutizmus vígasztalansága, a hatvanhét utáni korszak felületes és egyoldalu nemzetpolitikai irányja, kulturális meddősége szintén nem kedvezett Berzsenyi művének. Pedig a Toldy Ferenc féle kiadás — 1864-ben — sok dolgot tisztázott Berzsenyi körül. A nyelvújítás erőszakosságait, amelyet a »neológusok dühe« iktatott Berzsenyi műveibe, alaposan kigyomlálta és mindenképpen modernebb formát adott Berzsenyi igaz értéke felé

terelte a figyelmet (Tolnai Lajos, Szabó Dezső, Babits Mihály, Illyés Gyula, legújabbán Németh László stb.) azonban — ennek ellenére — a tévedése, hamis ítéletek köde veszi körül Berzsenyi költészetét és emberi alakját.

Mert mit is tudunk mi erről a nagyszerű költőről? Valljuk be, hogy nagyon keveset és amit tudunk róla, az is hamis ítélet. Iskolás-könyveink szinte számlamasan szikózzák, hogy a »deák iskolához« tartozott, hogy verseit a görög és latin mitológia képei töltik meg. A filológia sikeres buvárkodása folytán azt is tudjuk róla, hogy Horácius után még gyenge »német minták« is bevitték. Toldy Ferenc óta minden érettségizett polgár elmondta Berzsenyiről, hogy a »világirodalom legnagyobb ódaköltője«. A »Magyarokhoz« és a »Fohászokhoz« c. ódája kötelező verses-olvasmány és aki irodalmi műveltségét különösebben is be akarja bizonyítani, még azt is tudja, hogy a »rendi Magyarország költője volt«

Ez a felfogás egy hamis irodalmi nevelés eredménye, amely ebből a hatalmas költői géniuszából, ebből a jelentős gondolkozóból éppen azt örökölte meg, amely Berzsenyit vérségével, nevelési adottságával kötötték ehhez a nemesi társadalomhoz. Berzsenyi későbbi műve, művelődése, szinte cezurája annak a kényelmes életfelfogásnak, amely ezt a Széchenyi előtti »rendi társadalmat« jellemezte. Ez a választóvonal nem hagyható ki Berzsenyi megítélésén fordul meg és tisztázódik az egész Berzsenyi-revizió kérdése. Berzsenyit csak egész művével, fejlődése teljes eredményével szabad felmérni és megítélni. Innen magyarázható, hogy még a Hóman—Szekfü-féle történetírás is marasztaló ítéletet hoz róla, amikor kizárólag »nemesi költőnek« nevezi és nem mondja el azt a jelentős változást, amely élete második felében, főleg epistoláiban és tanulmányjaiban alakult ki. Nem könnyű ezeket a dolgokat szintézisbe hozni, hogy egy szerves költői és emberi mű adódjék ki belőle. Azonban Berzsenyi életének, szellemének ez a Janus-arca, művének elüti értéke mindenképpen megérdemli, hogy ezt az újraértékelést elvégezzük és a »nemesi költő« mellé odarajzol-

duk a »szabadság századának« álmódóját, a »tisza ész«, a felvilágosodás bátor hitvallóját.

Vajon tudjuk-e, hogy ez a »vidéki költő«, akiről egyik méltatója azt írja, hogy »a gazdálkodó közmenes életét élte külsőleg, titokban pedig a latinos és németes költők mintájára hazafias és szerelmes verseket fabrikált«, a magyar költészetben szinte először beszélt a nagyváros gazdag életüteméről:

»Midőn Budának roppant bércfokáról
Szédülve Pestnek tornyait tekintem
S a száz hajókat rengető Dunát,
A nagy Dunának tündér kertjeit
És a habokkal küzdő szép hidat,
Melyen zsi bongva egy világ tolong,
Midőn körültem, minden él s örül
S ujjabb, meg ujjabb érzelmre gyűjt:
Itt a tanult kéz nagy remekjei,
Ott a dicső ész alkotásai,
Az élet édes bájait mutatják.
S mindazt clőttem testesülve látom
Amit magamban csak képzelhetek,
Kívánhat-e még többeket szemem?

Hol van itt az a kizárólagos »bukolikus hang«, amely eddig csak ezek jegyében skatulyázta el Berzsenyi költészetét? És hol van a »nemesi magyar« megkötött szelleme, amikor »szabad népről« beszélt? »Napoleon c. epigrammájában pedig már a »nép csalatásáról«, a zsarnokról és zsarnokok sorsáról mondott ítéletet.

De nem lehet és nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a szempontot sem, amely Berzsenyi racionalizmusát teszi meg költészetének központi eszméjévé:

»Az ész az Isten, mely minket vezet,
Az ő szavára minden meghajol,
Éz alkot minden szépet és dicsőt.
Az egyes embert mint a milliókat
Éz áldja s égi boldogságra inti.«

Valóban tagadhatatlan, hogy a vallás fejlődése nagyon érdekelte és izgatta. A »religiók eredete és harmoniája« címen könyvet is írt. »melvet Kazinczy dicsért, de szabad szelleme miatt ki nem adható-nak nyilvánítottak.«

Berzsenyi tehát nem ragadt bele a falusi sárba — mint ahogy egyes életírói állítják, és borozó, cigányozó, pipás urak festik —, hanem állandóan tanult, fejlődött és éppen ez a szellemi kiteljesedés

idézte fel nála azt a válságot, amely költői »sínylődésének«, mélabujának, vigasztalan pesszimizmusának is alapját képezte.

Vagy tudjuk-e, hogy ez a »nemesi osztály-szemléletű« költő mennivre hive volt annak a demokratikus áramlatnak, amely a francia forradalom után lassan hazánkba is átszivárgott és az az utillázló szándék, amely később az angol nemzetgazdaságot szemlélő Széchenyi eltöltötte, Berzsenyit is megérintette és hatalmába kerítete.

A »magyarországi mezőgazdasági szorgalomról« írt művében pedig minden versnél szebben igazolta humanizmusát, haladó gondolkozását. Ebben a röpiratában szinte felölelte a magyar elmaradás összes okait. Rámutatott az elnéptelenedett földek, földnélküli népek nehéz és káros sorsára, a telepítés fontosságára. Beszélt a nemzetiségi kérdés helyes megoldásáról. Belső művelődésünk fogyatékossága, a jobbagység elesettsége és szociális védelme, a szövetkezeti gazdálkodás, sőt még a ma hangzatos »családvédelem«, »anyák napja« is hangot kapott iratában.

Ma már könnyen kimutathatjuk, hogy Berzsenyi műve milyen helyet foglal el a magyar szellem értékrendjében és hogy munkássága milyen szervesen beletartozik a XIX század nagy szellemi megújulásába: Kazinczy Ferenc, Széchenyi István, Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Eötvös József, Kossuth Lajos munkája mellé. Sőt Szimonidesz tanulmánya szerint »mindennek a szellemi pezszésnek Berzsenyi a forrása és kiinduló pontja.

Mindezek csak vázlatosan kiragadott képek és magyarázatok egy alapos és helyes irányú Berzsenyi-kutatás megindításához. Még külön érdekessége lehet ennek a vizsgálódásnak, amely Berzsenyi páratlan költői értékével, nyelvi és művészi készségével foglalkozik. Bátran mondhatjuk, hogy minden moralizáló hailandóság és költői hivatástudat mellett is Berzsenyi találta meg először a magyar irodalomban a »tisza költészet« hangját és valódi értelmét »Az igazi poézis, ez a tündér világtűkör annál inkább nem egyes színeit, hanem mindenkor egészét mutatja az életnek, az élet pedig nem csupa szomor nem csupa viaság, hanem csak ezeknek vegyülete és éppen az a valódi poézis, mely a valóság tarka vegyületét harmoniás vegyületté alakítja.« Ennek a költői elvnek az érvényesítéséhez nagyon

gazdag költői eszközökkel rendelkezett Berzsenyi. Az adatok sorozata bizonyítja, hogy Berzsenyi »dunai nyelve«, amelyet Kölcsey olyan élesen bírált, mennyire tiszta, szinte zenei szépségű nyelvezet, amely a magyar költői beszédnek ma is alapja és erőssége.

A magyar irodalom egyik legigazibb, legnemesebb feladata, hogy ennek a sokáig homályban maradó lángelmének teljes igazságot szolgáltatson, és művét, szellemét úgy ítélje meg, hogy abból sem

Berzsenyi, sem a magyar művelődés kárt ne szenvedjen. Berzsenyi Dániel génusza nem maradhat abba a vassisakba zárva, amelybe a hősi, vitézi ódák korszaka és irodalmi ítélete zárta be. Ódái — »a magyar kar mennykövei« — mellett vegyük számba teljes költői értékét és egyoldalú »nemesi szemlélete« mellett lássuk meg benne a XIX. század nagy eszményeinek megérzőjét és kifejezőjét.

Bárdosi Németh János

SZEKÉRUT MÁRCIUS ELEJÉN

*Lelkét leheli a föld,
a bus tanyák sápadtan alszanak,
fekete-fehér a táj,
szállnak fölötte gyászruhás madarak*

*Méla ködben uszik a vidék,
az ég könnyes arcán szürke fátyol,
rozánt szekerünk nyeldesi a kátvu
s két lovunk szügyig a sárban gázol.*

*Egy-két ía mereszti a karját,
ruhátlanok, mint az utszéli szegények,
lázosan gubbasztanak a szárkupacok,
körmüket fujják a szegény legények.*

*A csöszök kunyhója unottan ásít,
ablakán ki-besétál a szél,
végigmotoz a szunnyadó szalmán,
hol pókhálós álmát alussza a tél.*

*Vérvörös arccal ébred a nap,
s lőlszáll a kutágas nyuitózó csucsdra
széttelkint a tájon, hol nincs mit nézni,
pislog és dunnát húz újra magára.*

*Az utszéli keresztben elfáradt a Krisztus,
szenvedő arccal a földre hajol,
ráköszönt a mélező utas,
a feszület bölint és tovább silbákol.*

*Egy lóvas poroszkál a cuppogó agvagban,
pipája rég kialudt, bajsza busan kókad,
nyeklik a nyeregben, mintha meghalt volna,
kérges kezében elnyűtt nádpálcát lógat.*

*Zötyög a szekerünk, mint a cudar élet,
a gondolat felrepül, de a sár marasztal,
a lusta Bácska álmatlan szendereg
és a borongó ég könnyel vigasztal.*

Lázs Sándor

A karácsonyi bábu

Irta: Szemző Piroska

Kivül süvit a hideg szél. apró, sűrű pelyheket csapkod a fagy szeszélves virágaitól borított ablakokba. Ma e koraesti órákban, a városkának ilyenkor egyébként még tarkán nyüzsgő utcáin, hamar elült az élet. Csupán a karácsonyi sütés, főzés illata oson ki a szolgálók mögött egy-egy nagy, sebbel-lobbal nyitogatott ajtón, ahogy izgatottan sürgölődő asszonyaiknak igyekeznek mindent beszerezni, mielőtt még a küszöbön topogó ünnep rájuk köszöntene.

A legtöbb házban még csak most öltik fel tündéri díszüket a kis és nagy fenyők s lelkük mélyén talán ugyanazt érzik, mint az esketéshez öltözködő menyasszony: fájdalmas boldogságot. Könnyes vágyat a hallgatag erdő, a régi otthon után, repeső örömet az új, pompával induló élet küszöbén.

Szellő tanáréknál is igen nagy az ünnepi készülődés. A tanár ur ma, kivételesen, olvas és nem művel tollmardosó dolgot, mellette felesége kipirult arccal köztözgeti, adogatja a szaloncukrokat két rosszcsont fiúknak. Bár ezuttal nagyon megemberelték magukat. Az ő szívüket is megérintette a kisdéd Jézus áhitatos szeretete és komoly arccal bibelődnek a karácsonyfiával a szomszéd szobában játszódozó és mítsen sejtő hugocskáiuk számára. A nagyobbik kedves alázatossággal emeli ajkához anyja kezét, miközben fogadkozik, hogy Magdika huguknak az idén is olyan szép fája lesz, mintha maga a Jézuska fáradott volna érte a magas mennyországban.

Ebben a pillanatban ezüstösen megszólalt a fenyő koronáit díszítő kis üvegharang, a tülevelű ágak lágyan hajlongani kezdtek, szinte helyeslőleg bólogtattak, de a tanárné önkénytelenül is iedten pillantott az ajtóra, melynek egyik szárnya hirtelen csattanással becsapódott, megszüntetve a karácsonyfiát himbáló légvontatot.

Az ajtón belül ott állt egy öt-hat esztendősnak látszó, pirosposztag, csillogószemű, barna kislány, Magdi. Aikát először dacosan, ellenségesen összevonta, majd hamiskás szemmel felnézett a fát díszítő bátyjára:

— De csunya a Jézuska — mondta csufondárosan, aztán sarkonfordult, mielőtt még meglepetésében bárki is szóhoz jut-

hatott volna és amelyen váratlanul jött, olyan hirtelenül tünt el.

A tanárné kimondhatatlan haragra lobbant. Nem sok hiányzott, igazságot lát imposztor fiain, hogy szigorú figyelmeztetése ellenére is elfelejtették a gyerekszoba felől az aítót bezárni.

— Szegény kicsi lánvkám — keseregte — most már nem hiszi többé, hogy a Jézuska hozza a karácsonyfiát, a játékokat. Elég baj, hogy ti már tudjátok az igazságot; pedig akkor voltatok igazán boldogok, míg hittétek a mesét...

A kisebbik fiu büntudatos arccal próbálta anyját vigasztalni, mire »megjön a Jézuska«, Magdi bizonyára elfelejté az egészet s a karácsonyi ajándék, a gyermeknagysága bábu megteszi majd a magáét.

Az anya összeráncolt homloka lassan újra kisimult. Kezébe vette a nagy, szőke csodát. A fővárosból hozatta. Ilvet nem tartogattak a városka játékkereskedései, a drága portékára aligha akad vevő. A tanárné is sajnálná rá a pénzt, ha nem nevelési szándékkal kockáztatta volna. Magdi tulságosan eleven, baikos, csínytevő bátyjai között egészen elfusodott. Most ennek a csodabábnak kellene felébrednie benne a gyengéd szelidséget.

— Talán sikerül! — fejezte be hangosan gondolatait.

Keze lágyan rásiklott a bábu aranycsillogásu fejére, minthacsak a kislányáén pihenne...

Nemskokkal ezután reménykedve vezette a kis vadócot az ezerszinben tündöklő fenyő alá. Magdi azonban anélkül, hogy kezébe vette volna a bábút, csalódottan elfordult tőle. Bátyjaihoz futott, akik éppen egy bélyeggyűjtőalbumról vitatták, hogy melyiküké, kikapta kezükből és hatalmas könnyzáró közepette akaratosan ismételtette: ilyet akarok!

A bábuval egyéb sem történt, csak odavándorolt a többi hasonló, benorogodott játékhöz. Minden más kislány boldog lett volna vele, csupán jogos tulajdonosa hányt neki fittyet.

*

A júliusvégi felhőtlen nap gyümölcsaszaló hőséget árasztott mindenfelé. A kis balatoni fűrődhely maga is lustán nyult el a mozdulatlan zöldeskék tó partján.

— Ma megint olyan, mint a végeláthatatlan tenger, tulsó oldala egészen összeér az éggel — állapította meg Magda elragadtatással, miközben könnvöklő helyzetű uira fekvőre változtatta.

Tőle valamivel távolabb fiatal leány hevert ugyancsak fürdőrahában. Ásitott, anélkül, hogy válaszolt volna.

Magda tulajdonképpen nem is várta: inkább magának beszélt. Szinte örült ennek az egyedüllétnek, ma ilven hangulatban volt.

Mióta ideérkeztek, jóformán még nem is ért rá magával foglalkozni. Reggel tenisz, utána fürdés délig, ebéd végeztével alvás, majd összeverődik a társaság és óvatosan kerülnek minden komolyabb beszélgetést, mintha azzal megsértenének valakit... Este gramofonra tánc. Így megy mindennap.

Remdenb van, hiszen ez nem nyári egyetem és a testnek is kiiár az övé, tegnap azonban már a tánc nem okozott olyan élvezetet, dallam és ütemek sem ringattak olyan lágyan...

— De mit akar tulajdonképpen?

Erre egyáltalán nem tudott felelni. Arra sem, miért nem érzi jól magát huzamosabb ideig társaságban. A lányokat unja-e »örökös női problémáikkal«, vagy az általános könnyű, sokszor léha csevegést. A fiukkal is csak akkor van szívesen együtt, ha komolyabb eszmecserekre is hajlandóak.

— Miért ne tanuljak könnyen és gyorsan? — mondta ilyenkor évődő barátnőinek egy kis gunyos mosollyal.

A barátnők mindezért roppant céltudatos, számító, hideg fejú és szívű leánynak tartották és szemébe jósolták: sohasem fogja megismerni az igazi boldogságot.

Most ez is eszébe jutott.

Hiányzik-e neki egyáltalán a boldogság és mi az?

Semmiesetre sem a férfihezmenés, az anyaság. Ő aztán igazán nem az a nő, aki szolgál, hangtalanul szolgálja a férfit, a családot, vagy néma megadással valamely közösséget. Nem, sohasem fog ezekhez az áldozatos lelkekhez tartozni. Ott van anyja, egészen fiatal szépségét időnek előtte szívta el mohó családja. Neki nem lesznek korai ráncai.

Abban igazat adott anyjának, ha az évek felnőtt leánnyá érlelték is, ő aztán alapjában véve nem változott: egykori akaratossága ma hajthatatlanság, határozottság, tette kész, magabiztos fölény.

Nem állítja, hogy soha nem megy férjhez, de egészen más házasesetbe, mint anyja, anyái.

Felegyenesedett. Ebből mára elég.

Nem bírta tovább tagjaiban az ólomsúly lomhaságot, megindult az ugrók hidja felé. A hidon egy pillanatra megállt. Aranybarna bőrével, vállaira omló hajával melyből bronzszíkrákat csiholt a déli nap, olyan volt, mint a tónak titkos leánya, aki csupán látogatóba jött az emberek közé. Maga sem sejtette, hogy mennivre nincs közőttük otthon...

A következő percben edzett karjai már nyugodtan szeltek a derűs eget visszakéklő vizet. A meg-megcsobbanó lebegés, a habok hűsítő simogatása messzeragadta előbbi gondolataitól. Szinte azt sem tudta, percek, vagy órák óta uszik-e, csak akkor ébredt öntudatra, mikor nagyot bödült föötte a haragvó ég.

— Vihar a Balatonon — mosolygott.

Egyáltalán nem riadt meg, pedig már sehohsem látzott a part. Megfordult. A hatalmas, tajtékos hullámok kíméletlen játékba kezdtek vele, majdnem ugyanannyira dobálták vissza, mint előre. Még nem érzett fáradtságot, tehát nem is gondolt azzal, meddig bírja. Eddig még sohasem volt életveszélyben s acélos fiatalságában büszke örömmel feszültek meg izmai: élvezte az új élményt.

Most váratlanul, mintha segítségért kiáltott volna, vitorlás bukkant fel és nagy buzgalommal melléje uszott. A bennülő kérdés nélkül kis kötélletrát dobott feléje. Józan ésszel nem lehetett elutasítani.

Magda megragadta és egy szempillantás alatt a vitorlásokon termett. Könnyű fejbőlintással megköszönte a férfinak a segítséget, azután minden erejével igyekezett megfékezni a rendkívül sebesen ide-oda hajlázó vitorlarudat, míg utitársa a beömlő vizet merítette.

A dühöngő szél végül is pártiukra szegődött. Nemsokára uira feltűntek a partok. Magdáknál kötöttek ki. Az »életmentő« természetesen vendégük lett.

A vacsoránál már egészen összebarátkoztak és Magdának el kellett ismerni, hogy új orvosismerőse azok közül való, akitől sokat tanulhat.

Párisról beszélgettek. Idézték a Rodin-muzeum és a Louvre kincseit, majd a svájci tavak szépségét. Szóba kerültek a nagy regények, költők és muzikusok. Mindenben pontosan egyetértettek. Magda csupán a nőről, hivatásáról vallott nézetét

találta végtelenül ósdiinak, mert a végső célt új barátja is egvedül az anvaságban látta.

Az orvos még két hétig maradt a Balatonon. Augusztus közepén elutazott, de megigérték egymásnak, hogy Pesten találkoznak. Magda nem tagadhatta, hiányzott a férfi.

A hónap végén ők is hazamentek. Magda már nagyon örült a találkozásnak.

A balatoni barátságot nem kellett felújítani, nem ártott neki a távolság, sőt egyre jobban mélyült. Magda is érezte, hogy a vallomás már nincs messze. Szívébe tekintett, nagyon szerette a férfit. Nem fejvesztetten, őt érzés sohasem fenyegetheti elnyeléssel. Nem is titkolta. A férfi ilyenkor engedékenyen mosolygott, mintha valami nagy titka lenne. Magda nagyon szerette volna megfejtetni, próbálta, de nem ment.

A vallomás forró percében mégis megszedült. A szorosan átfogó karok édes, biztonságos, jóleső érzésében mintha homályosan megértett volna valamit az anynyira sajnált, áldozatokat hozó nők lelkületéből... De az egész valóban nem tartott tovább egy röpke pillanatnál. Megrázta homlokába hulló fürtjeit, talán a rászakadó mámort akarta ezzel ielképesen világgá kergetni.

— Lehet, hogy egyszer, évek múlva mégis részánom magam, hogy családom legyenek — mondta ajkát biggyesztve.

A férfi szótlanul újra kariaiba zárta most már Magda sem ellenkezett.

Karácsonykor mentek nászutra.

★

Mire visszaérkeztek, Magda anyja már berendezett lakással várta őket. Természetesen akadtak butorok, melveket Magda saját izlése szerint rendezett el, de lényeges változást nem eszközölt. Csak akkor firtorodott el jobban, mikor a kereveten felfedezte elhanyagolt iatékszerét, a nagy, szöke csodababut, a Jézuska egykori ajándékát.

Már-már azon a ponton volt, visszaküldi anyjának, de hálátlanság lett volna fáradozásai után rögtön ezzel megbántani. Sőt egy időre ott kell még hagynia, aztán majdcsak eltünteti valahogy.

Ezt egy alkalommal megmondta férjének is, ne hogy valamiképpen azt higyeje, a bábu az ő gondolata volt.

A férfi arcán ugyanaz a diadalmas mosoly suhant át, mellyel Magda mindig találkozott, valahányszor a gyermeket, mint

házasságuk későbbi tervét emlegette. Oh hogy gyűlölte ezért.

Nagy haragjában szóvá is teszi, de nem akarta éppen ezt az estéiüket elrontani, mert az urának másnap hosszabb időre el kellett utaznia.

A vacsora hangtalanul folvt. A végére minden harag tovatűnt a fiatalasszony szívéből. Talán még nászutiuk idején sem kerültek olyan közel egymáshoz, mint éppen ezen a viharosnak induló estén.

— Mert először válunk el hosszabb időre egymástól? Vagy az otthon varázslatos hangulata, oltalmazó melege teszi? — kérdezte Magda önmagától. Nem tudta megokolni.

Az elutazást követő negvedik hét már Clomlábakon érkezett el.

Magda bosszúság után egvedül ujjai közt az urától érkező és egy ötödikkel fenyegetőző levelet.

— Ez nem mehet egy tovább — gondolta bosszusan.

— Nem arról van szó, kibirom nélküle, még annyira nem vesztettem el józan eszemet, de mégis csak nevenséges, hogy két hónapi házasság után egvedül teng-jek-lengjek és unatkozom csupán azért, mert az uram keresett orvos. Persze ez az átka annak, ha az ember híres sebész felesége, végül is nem az envém, hanem az igen tisztelt emberiségé.

Már éppen nem a legszebbet akarta kívánni az emberiségnek, mikor maga is észrevette, hogy ma szokatlanul rossz napja van. Nyugtalan, ideges. Csillapodásul egyik szobából a másikba sétált, talán ezzel is hamarabb telik az idő. Ekkor a hálóba érve, valami kimondhatatlan rosszszullét fogta el.

Szinte ájulás környékezte. Szíve hevesen vert, halántéka vadul lüktetett, mint ha a vér keresztül akarná törni az ércfalakat. Már a gyomra is émelygett. Le kellett ülnie, különben elesik.

Szerencséjére közel állt a kerevethoz.

— Mi lehet velem? — tündött, miközben verejtékes tenyerei kinyában a kerevet támláját keresték.

Valami kemény tárgyba ütközött: a karácsonyi bábu volt.

Rábámult. Hirtelen világozás gyult agyában.

— Gyermekem lesz! — iaidult fel benne a rémület.

Hiszen ő nem akarta!

Vad harag fogta el férje iránt. Hát ezt jelentette győztes mosolyva, most érti.

Már nem érzett kint, fájdalmat, csak mérhetetlen megvetést.

— És mégsem teliesedik az akarata — határozta el kegyetlen felháborodásában.

Haragja még el sem ült, mikor hirtelen, mintha égi sugallat szállta volna meg testében csodálatos fluidumok indultak keringésnek. Szinte úgy vélte, hallja az új életnek mámoros, diadalmas hangjait. Előbb még halálra ijedt szive redesni kezdett, egész lénye megfeszült, végtelenül

könnyűnek érezte magát...

Majd minden valószínűtlen körvonala-
kat kapott körülötte, csak egvet látott tisztán: a karácsonyi bábu szöke fejét, kedves, nagy gyermekszemét. És ami eddig még egyszer sem jutott eszébe, rendkívül óvatosan és kíváncsián a karjába vette, aztán mintha élne, ismeretlen melódiát dudolva hozzá, lassan, ringatni kezdte. Szája nevetett és hullottak a bábu arcába boldogságának könnyei.

EGYÉBKÉNT CSEND VAN

Jékely Zoltánnak a kartács-világ költőjének.

*Mint agancsával sűrűben a vad,
a hold kiszökkent, fényesedő szarva
a kerti lák vak rácsába akadt,
s most bög a hold az éj látylát szaggatva,
és rengeti az ijedt lombokat.
Egyébként csend van. Csend. Mindössze egy sűn
mint kicsi mozdony, szuszog és tolat
a bozótjából mellettem egykedvűn.*

*Gyilkolni tér, gyengét, mit ép elér,
alvó bogarat, egeret vagy gyikot —
mundej! amerre jó ösztöne: cél
viszi! Már hallom, utat hasított:
zörög a bokor, bomló szédület
ragadja: élni! más vesztén növekszel,
akár a sas, a nála vérüket
ontóbb, nagyobb és rettegettebb mester.*

*Ez itt a törvény, iratlan és kevély.
Ez itt a rend, követik az erősek.
Csend. Dögszagot hoz messziről a szél,
foszló husét s büzét loccsant velőknek.
Egyébként csend van. Nincs közel veszély.
A nyári éjbe hortyognak a búzák;
dus hajukat az égből szöke fény
s a rögökből átok együtt koszoruzzák —*

*Minek már annyi bus hajtása volt,
az sariad újra, hogy utolsóit győzzön?
Megtántorodva fönny a sárga hold
nem rogy le ránk a halálos mezőkön?
Ó agg átok! az árnyad hol mulat?
A hold halántékából furcsa vér foly
s gőzéből, mely elállja az utat,
a halál kapja hazámat derékon.*

(Kishegyes, 1943. őszén.)

Dudás Kálmán

Egy igen érdekes alakot mutatunk be a kiskunhalasi Orbán Ferenc író, költő és kompilátorban. 1857-ben született Kiskunhalason kisebb birtoku, református vallású földműves családból. Az elemi iskolában nagyon jó tanuló volt. Tanítója — pedig a város másik végében lakott — négyszer is elment az édesapjához, ráakarta beszélni, hogy fiát adja be gimnáziumba. De édesapja nem adta iskolába, így otthon dolgoztatott a gazdagságban, később családot alapított, gyermekeit becsülettel felnevelte. Most már régebbi idő óta nem dolgozik, fiai vezeték a gazdaságot, ő ráér szemlélődni, gondolkodni, olvasgatni, irogatni.

Van könyvtára is, amely a parasztságnál szokásos módon gyűlt össze: »kit a ándékbá kaptam, kit a zsibpiacon vöttem« — mondotta. Könyvtára is a megszokott tarka képet mutatja. Biblián, énekes- és imádságoskönyvein kívül könyvei közt van több naptár, különféle iskolai tankönyv, bibliai földrajz, Caloin életéről szóló könyv, a Tolnai Világtörténelem egypár kötete, a Mindenes Gyűjtemény egy füzete, az Aeneis V., VI., VII., VIII. könyve magyar fordításban, ponyvaregények, háborus emlékkönyvek, propagandairatok stb.

Könyveit legnagyobbrészt mind elolvasta. Amint mondja, legjobban feltalálja magát a naptárakban, de igen szereti a történeti könyveket is. Az Aeneisről tudja, hogy abban igaz történetek vannak. Trója ostromát már máshonnan is olvasta, és nagyon tetszett neki a faló története.

Óregebb korában, mintegy husz éve elkezdett irogatni. Azt mondja, hogy leginkább csak unalmában szokott írni. Első írásai a városi parasztságnál már bizonyos idő óta meglévő sikamlósabb tárgyú népi kéziratok hagyományába kapcsolódnak bele. Halason az ilyenféle jegyzetek készítése már eléggé elterjedt szokás. Egypár népi szerző ilyen jellegű versei nyomtatásban is megjelentek, ezekben a helyben történt érdekesebb esetek

vannak versbeszedve. Többen még ma is tudnak belőlük hosszú részleteket könyv nélkül.

Orbán Ferenc első jegyzeteiben pajzán történetek, tréfák, és találós kérdések vannak összegyűjtve. Ezek közül értékesebb egy verse, amelyben egy köztémát dolgozott át, a paraszti Vanitatum Vanitas versét igen ötletesen. E versek hangulata a humoros minden mindegy. Sorba van véve mindaz, ami sok gondot okozhat a szegény embernek; a gyótró bajok, a lejárt váltók, a megyei tisztikar, mindenfajta hivatalok és mindenféle urak. Ezt a köztémát a halasi viszonyokat figyelembe véve, ismert halasi embereket szerepeltetve dolgozta át. Az emberi változatos sokszínűségét csodálhatja benne.

Amikor irogatni kezdett, kapcsolatba jutott Nagy Cirok László városi tisztviselővel, aki nagy szorgalommal, és elismerésre méltó buzgalommal gyűjti a város történetére, a nép életére vonatkozó adatokat, és a nép életének minden érdekes jelenségét. Nagy Cirok László megkérte, hogy írjon a régiségekről. Ő ezt meg is kezdte. Így pl. versbe szedte a régi halasi juhász-családok neveit. A biztatást félreértve világtörténelmi jegyzeteket kezdett írni. Történelmi olvasmányaiból kivett adatokat irogatott össze. De a későbbi jegyzetekben egyre többet foglalkozott Magyarországgal, végül szűkebb hazájával, Kiskunhalassal. Feljegyezte pl. hogy ki és mikor tette le az első téglát a halasi indóház építésénél; kik kötötték az első polgári házasságot stb.

De nem sokáig maradt meg azon az uton, amelyre Nagy Cirok László akarta vezetni, irogatott a maga kedvtelésére, bár Cirok Lászlóval való kapcsolatai sohasem szakadtak meg. Később pl. írt egy verset a Cirok családról, amelyben az egyik Nagy Cirok fiu katonáskodásának történetét mondta el Hány János modorában. Lát-szik, hogy Orbán Ferenc ismerte, és fel is használta Garay költeményét, de adott hozzá a maga leleményéből és történelmi tudásából is, amit történelmi könyveiből és mások elbeszéléseiből merített. A verset érdemes közölni saját értékei miatt is, különösen pedig a Garay költeményével való összevetés kedvéért.

Részlet a szerzőnek »Paraszt litterátorok« c. könyvéből.

Círok család verse.

A mult században a Nagy Círokok
Kalapár pusztában voltak birtokosok.
Kohány határáig tartott a birtokuk.
Gróf Vigyázó Sándor volt az ő szomszédjuk.

Volt akkor köztök egy Nagy Círok Imre,
Akit katonának úgy fogtak kötéllel.
Kivitték útet nagy Ausztriába,
Megfordult annak minden gyarmattáiba.
Gács, Morva, cseh, lengyel és szép
Itáliába.

Ahol rákkal étek és teknős békáivai.
Fügét és gesztenyét is öntettek leget,
De hírből sem ismerték arra a kenyeret.
Mikor hazajött már valami husz évre,
Mikor azt gondolták, nincs is már életbe.
Uan murit csaptak Kalapár pusztába,

Hogy elhallott Pestre a gróf lakására.
Vágtak disznót, birkát, levesnek mög
pulykát,

Sütötték a kalbászt, és a vastag hurkát
Ott volt a sok szárma és laposfás bélős.
Ritka háznál eszik azt máma a bérös.
Zsiros gyurt pogácsa is sült sok tepsivel,
Fánk is mög vót sütve egy süttö teknőve
Mikor vége vót az ebéd — vacsorának,
Vége hossza nem vót a táncmulatságnak.
Az a lány és asszon érezte jól magát,
Aki a huszárral járhatta a csárdást
Ígaz, hogy akkor még nem vót rezes
banda,

De volt furuja, tambura, bőrduda.
Mikor ez a három hangszer egybehang-
zott,

A jókedvü embör menyországra gondolt.
Ekkor a gróf ur is möggondóta magát,
Befogatta mind a négy extrahintós lovát,
És odahajtatott a Círok tanyára,
Kiváncsi volt ő is az öreg huszárra.
Ekkor kihuzta magát előtte és haptákba
áll,

Jelenti, hogy ő az öreg Círok-huszár.
Ekkor mondja a gróf hogy: mög vagyok
lgyöződve,

Hogy nemős embör vót a Círokok eleje.
Ekkor ez fejjel nagyobb lón, és erélye-
lyesen mondja,

Hogy az ő nagyapja vót Rákóczi leg-
höbb fegyvertársa.
Ekkor kérdi a gróf, hogy vót-e hábo-
ruba,

Vagy hogy milyen vót másfelé a katoná-
lkonyha?

»Neköm hálá Istennek nem vót semmi
lba'om,
Mer az óbester ur vót a legjobb bará-
ltom.

A méltóságos asszon is hozzám uan jó
l volt,
Ha pogácsát süttött, elsőb mindég ne-
lköm adott.

Ha háboruru van szó, abbul is kivöttem
la részöm,

Mert a franciákkal sokat veszeködtem.
Mert Napóleon mikor Elba szigetről ha-
lzaszóktt,

Ujra föltüzelte a francia nemzetöt.
De az európai szövetségösök
Küldték elébe a nagy hadseregöt.

Osztrák részről az én óbesterem volt
lmegebizva,
És hogy én is vele mönjek, rá vót pa-
lfrancsóva.

Oan vérös csatába még sohasem vótunk,
Mint Napóleont itten mikor elfogtuk.

Én kísértem ki Amerikába,
És rábiztam ottan a Szent Ilonára.

Nem mese ez, de annak is beillik,
Hogy még máma is Szent Ilonán fekszik.
Mikó ott akartam hanní, és tölem bucsu-
l zott,

Mint a gyeröknek, a könnye úgy hullott,
Arra kért, hogyha visszajövök még Eu-
lropába,

Mön'jek el Ferenc császárnak az udva-
lrába.

Mert az ő felesége annak a leánya.
És a tisztöletit adjam neki által.
Amit meg is tettem, és szívesen fogadott,
És aran szipkát ajándékba adott.
És rámparancsöt, hogy akármikor Bécs-
lbe dógom akad,

Mindenkor szívesen vendégének fogad
A pémontokkal is vót fegyverös ügyünk,
De azok meg sem áhattak előttünk.
Tunnék én még gróf ur sokakat mondani,
De nem érdemes ezeket már tovább fir-
l tatni.

Többet ér annál egy ital bajnálé,
Igyunk egyet a gróf ur egészségéje!

Egyrészt a történelem iránti érdeklö-
dése miatt, másrészt unalmában össze-
gyüjtötte a régi magyar nemesi neveket, és
versebe szedte őket. Leírta magának olvas-
mányai alapján Mátyás király tréfás törté-
neteit.

Különböző alkalmak is versírásra vitték:
Ha az utcán ment, és látott valami érdeke-
set, vagy hallott valami különös, esetleg si-

kamlós történetet, akkor azt versebe szedte, és fölolvasta öreg barátainak. Néha megmutatta annak is, akiről szolt a vers. Irt több névnapi köszöntöt is, azt mindig eljuttatta az ünnepeletnek. Amikor József fherceg Halason járt, egy verses levében üdvözölte. Képviseelő-választásra, papválasztásra kortesverseket irt Néha csak a maga számára irt valami beszédet vagy köszöntöt. Így pl. üdvözölte a filléres gyors utasait, akiket bizonyára nem a látványosságok utáni vágy, hanem a testvéri szeretet hozott el Halasra. Egy alkalommal a hősök szobrának megkoszoruzásakor nem mondtak semmiféle beszédet, ezt ő nagyon fuicsának találta. Hazajött, és maga összeállított egyet: hogy legalább egy ilyenfélét mondhattak volna.

Irt kukoricafosztásra, dísnótorra az alkalomnak megfelelő verseket. Egy ilyen, kukorica-fosztásra irt tréfás meséjébe közlünk részleteket. Ez az ötletes meséje sem saját találmánya, hanem régi, hagyományos forma átköltése. Bizonyos fokig a folklorisztikus költészet tulajdonságai élnek tovább az ilyen írói munkákban: a közös anyagból merit, de új alakítása, különösen azért, hogy mindjárt írásba is kerül, jobban a sajátjának látszik.

A Kővágó András mint ezermester, rászánta magát a dinnyecsöszségre. Csan kovács lőtt beléle, hogy az olajütő cémes-tör se tudott ojan nadrágot szabni, mint amilyen görbe fésűt festett az esztergájába; mert mikor a bábáhol elvitte patkolni, azt kérdezte tőle a paplanyos, hogy melyik kötélgyártó örölte meg ezt a dupla kalamárist... stb.

... És uan jó ismerőképesége vót, hogy mikor a polgármestört megmutasztották neki, harmannap mulva a kéményseprőt alispánnak tisztötte. Ha megmutasztották neki, hogy mellik borgyu, mellik tehén fia, azt még harmannap mulva se felejtötte e, hogy mellik ló előtte.

Szép, derék embör is lett vóna, ha kis törpének nem maratt vóna. Fehér-piros arca is lött vóna, ha szeplős-ragyás nem lött vóna. Arca rördös lött vóna, ha szemekancsal, az óra ferde nem lött vóna. Máskülönbén igen csinos testü lett vóna, ha a mejje, háta pupos nem lött vóna, és a lába sánta, a keze kacska nem lött vóna. Annyira okos is vót, még naptár nékü is mindig tutta, ha a nap lemönt, este

van, ha feljön, rögge van. De még a névnapokat is annyira tutta, hogy János napkó Györgyöt, István napkó Andrást, Örszébetkó Zsuzsánnát, Zsuzsánnakó Sárát köszöntött.

Na de nem mondok rá többet, öleg ennyi tudás egy embörnek. A Szüz Mária is annyira szerette, hogy mikó möghat, hát magáhó vötte. Ezt a nótát is ü maga csináta, aki itt gyün mingyá utánna:

Magossan repül a csacci,
Nagyokat is kuriogat;
Farka alu citrom-almát hullogat.
Kedves Babám, tartsd a kötöd alája,
Hogy ne hulljon a citrom-almha hiába.

Hasonló hangu ez a hosszabb verse is, amelyben legénykorát írja le tréfásan és nagyon ötletesen. Érdemes egészében közzölni.

Fiatal koromba a hölgyeket én is szerettem vóna.

Hogyha énis nekik megteccettem vóna,
De uan kényös, pedáns természetü vótam,

Hogy a hölgyekbe nagyon válogattam.
Nekem csak az olyan nők teccettek,
Akiiket itt mingyár sorba elmesélek.

A nagyot szerettem azért, hogy nagy vót
A kicsit meg azért, mer barna vót,
A szökét meg azért, hogy szölke vót.
A beszédöst szerettem a csevögésiér,
A szótalant meg a szendeségiér.
A szeplöst azért, hogy jó táncos vót,
A ragyást meg azért, hogy kedves, csal-
lfa vót.

A kis szájjut azért a szép kis szájjáér,
A nagyszájjut a cuppanós csókjáér,
A fekete szemüt a fekete szemier,
A kék szemüt az ibolya szemier.
A bandszalt a kacsintásáér,
A vékonyat a karcsuságáér,
A sántát a biccentésiér,
A kacska kezüt az ölelésiér.

A siketöt meg azért pártótam,
Nem hallotta meg, mikor megszittam
Így aztán megmaratt köztünk a béke,
Komolyabban sose vesztünk össze.

A rövidlátót meg azért szerettem,
Hogy nem látta meg, mikor mást öleltem
Az ilyenök, kik itt elsorolva vannak.
Husz évtül ötvenig minnyájan beváltak.
Másmien nőkre rá se gondótam,
Mindönféle nőknek nem udvarogattam.

Pedig utolsó én se vótam, hogyha elü
látam,
Nem vót különb legény ottan, ahun ma-
lgam vótam.
Hogy hogy tartottam a nőket regulába.
Maj bebizonyítja mingyá ez a nóta:

Én is vótam gavallér,
Mégpedig nyalka legény.
Ha a babám engette,
Lefeküdtem mellette.
De ha megharagudott,
Az ágyáru lerugott,
Mit tehettem mérgeembe,
Lefeküdtem a födre.
Ekkor leszát az ágyáru,
Összegázót csunyaú,
Ógyebet nem töhettem,
Csak szuszogtam és nyögtem.

Irt ezenkívül verseket a saját gondolataiból, a maga örömeire és szórakoztatására. De ezeket a verseket is megmutatta jó barátainak, ismerőseinek. Verset irt arról, amikor a malomban a lift beszorította a lábát. »A Hunyadi-utca« című versében a városi polgár öntudatával dicséri az ő utcájukat, a Hunyadi-utcát: Jó ott lakni, mert van ott mindenféle üzlet, hentes, mészáros, vendéglő, varroda, jó ivóvíz is van, és jó emberek is lakják. Ravaszul azzal fejezi be, hogy nem dicséri tovább az utcájukat, mert még a végén fölemelik az adóját.

Verseiben elmondja gondolatait a mai világról is. Irt verset arról, hogy hazánkat hogyan megcsonkították Trianonban. Irt arról, hogy milyen rossz is a szegény ember sorsa: ir az uri betyárokról, akik már nem bűgatyában és lóháton, hanem

cilinderben és autón járnak. Irt egy új Mátyánkot, amelyben az imádság szövegéhez aktuális természetű kéréseket told. Egy allegorikus versében a világot nagy tejcarnokhoz hasonlítja, amelyben a jobb termékek a nagy uraké, az értéktelenebbek a szegény embereké. A tejtermékek közt a következő értékskálát állítja fel: finom vaj, irós vaj, vaj alja, tejföl, főlözetlen tej, főlözött tej, turós savó, turótlan ritka savó; a társadalmi osztályok közt a miniszterektől és gyárosoktól kezdve a nincstelen napszámosig szinte minden társadalmi osztályt megemlít.

Ráérő idejében gondolt a halálára is, megírta saiat búcsuztatóját és sirbeszédét. Ezeket többször is átírta, mert amint monddotta, a fontosabb dolgokat többször át dolgozza. Ezekben végigtékint életén, köszönetet mond azoknak, akik részt vettek temetésén, utolsó jótanácsokat ad fiainak, lányainak, unokáinak.

Irói munkásságában bizonyos tudatosság jellemzi. Megfigyelhető, hogy pl. közzölt meséje népiesebb nyelven van írva, mint egyéb munkái. A Cirok huszárról irt versében tudatosan, a humor kedvéért rajzolta meg a huszárt Hány János típusának. A verselésről azt tudja, hogy arra kell vigyázni, hogy a sorok egyenlő hosszúak legyenek, mert úgy jobban hangzik a vers; meg arra kell törekedni, hogy a verssorok vége hasonló hangzásu legyen. A verselésről, írásról úgy nyilatkozott, hogy a vers nem mindig megy simán. Az sikerül legjobban, ami az ember vérében van. A szerelmes ember, meg a szerelmes aszszony tud legjobban verset írni.

Papp Dániel diákévei

Írta: Laczkó Márta

Papp Dániel, az ómorovicai születésű író, Zombor fia. Itt végezte iskoláit, itt élte le diákéveit. Ismert alakja volt Zombor utcáinak, parkjainak, a fiatalok társadalmának. Elszakadván nevelővárosától, a város örökre elfeledte őt. A gimnázium porlepte évkönyvei, értesítői szükszavuan bár, mégis őrzik a hajdani zombori diák emléket, s amikor most Papp Dániel élete után kutatva keressük az utat, amely a diákévektől az íróig, az első magyar nyelvi dolgozattól »A rátótiakig«, Zombor város regényéig vezet, ezekhez a porlepte írásokhoz kell fordulnunk. Ezek mutatják meg, ki volt Papp Dániel, a diák.

Sokat nem várhatunk a gimnázium őrizte gyér adattól. Az otthon körülményeire, családi viszonyokra nem mutat rá, kizárólag csak arra szorítkozik, ami közvetlen kapcsolatba hozható Papp Dániellel, a diákkal.

1880-ban iratkozott be a zombori gimnázium V. osztályába. 15 éves lehetett ekkor. Így következtethetünk Jeszenszky Dezső »A Zombori Magyar Királyi Állami Főgimnázium története 1872—1895.« című munkájából, amelynek adatai szerint Papp Dániel, 1885-ben érettségizett, így általános szokásból, s az egyik évkönyv lapjából, amely 1865. február 11-ét jelöli meg Papp Dániel születésének dátumát. S ezt állítja név évkönyv is, nem 1868, hanem 1865. február 11-ét írva a születési dátum rovatába. A Révai lexikon, az irodalomtörténetek (Pintér, Féa) azonban 1868-as évet említik a születési esztendőnek. Ha viszont Papp Dániel 1868, és nem 1865-ben született, akkor 1880-ban, amikor a gimnázium V. osztályába beiratkozott, 12 éves volt csupán. S ez esetben 4 éves korában kellett volna elemi iskolai tanulmányait megkezdenie, ami még abban az időben sem igen képzelhető el. Valószínűbb tehát, hogy az érettségiző Papp Dániel 19 éves, nem pedig 16 éves volt.

Az 1880-81-es évkönyv a fiú gondozójául anyját, Annát, járásbíró özvegyét, — más évkönyvben magánzónót. — jelöli meg. Hogy a járásbíró özvegye mikor került Zomborba, férjével vagy mint özvegyasszony változtatott lakhelyet, hogy Papp Dánielnek voltak-e testvérei, a városban élő rokonai, hogy Ómorovi-

cáról elszármazván mikor telepedett le Zomborban, hogy milyen anyagi viszonyok között élt, arra az iskola nyújtotta adatok nem világítanak rá. Iskolai tanulmányai alatt két ízben is élvezett tandíjmentességet, ez azonban csak azt tenné bizonyossá, hogy vagyonosok nem voltak, de hogy szűkösen vagy közepes anyagi viszonyok között éltek, arra már nem. Egy körülményt azonban megvilágítanak a régi írások, azt, hogy az új környezetbe, az új társak közé lépő Papp Dániel nem érezte magát otthonosan a zombori gimnáziumban.

Már maga a gimnázium épülete nem volt olyan vonzó, hogy kedvező benyomást tegyen egy más városból. Más iskolából jött növendékre. Az 1872-ben megnyitott zombori m. kir. állami főgimnázium a város egyik legforgalmasabb pontján, a Basa- és Iskola utca sarkán, a Szent Háromság térre néző városi elemi iskolában kapott ideiglenes lakóhelyet. Idővelnitette épület volt ez az elemi iskola. »Kormos falai«, dűledező kőkerítése nem domborították ki iskolajellegét, s az utcára néző cipésműhely füstölő pléhcsővével csak rontott az első benyomás amugy is kedvezőtlen hatásán. A nyitott, széljárta folyosók, rideg, sötét termek, a deszkából tákolt árnyékszékék, a hiányosan felszerelt, mégis összezsúfolt szertárak, az egymástól kezdetleges spanyolfalként, fizikai szekrényekkel elkülönített igazgatói és tanári szobák, igazán nem válhattak ki a fiatal diákból nagy tetszést. Különösen akkor nem, ha alkalma volt azt egy más, szerencsésebb körülmények között működő iskolával összehasonlítani. A osztály is, amelybe iratkozott, meglehetősen ridegen fogadta az új diákok. Különbön sem volt valami szerencsés összeállítású osztály. A szerb, német és zsidó diák csaknem egyforma arányszámban keveredett a magyarral, s ez a nyugodt, békés együttműködés helyett, torzalkodásra, ellenségeskedésre vezetett. Az osztályfőnök, Dr. Simon J. Sándor és az új diák között nincs megfelelő harmónia. Simon Sándor, az alig 27 éves tanár a fiatal pedagógusok lelkes nekibuzdulásával vetette magát a klasszikus nyelvek tanítására. Sokat követelt tanítványaitól, s kíméletlen szigorussággal kívánta meg tőlük a magasra szabott mi-

nimumot. Papp Dániel pedig sem a latin, sem pedig a görög nyelvben nem tartozott az elsők közé.

Mindez, egy kis fantáziával megszínesítve, kiolvasható az iskola 1880-81. évkönyvéből, Papp Dániel félévi és évvégi értesítőjéből. A félévben még erősen tartja magát. A nyelvek, az irodalom iránt meg éppenséggel nagy és lelkesítő érdeklődést érez. Bergmann Ágost, a magyar és német nyelv tanára felismeri a fiatal diák iráskészségét, irodalom iránti érdeklődését. Buzdítja, ösztönzi, s a fiatal diák valóban sokat olvas, külföldi és magyar írók könyveit tanulmányozza, s minden felkelti érdeklődését, ami az irodalommal, történelemmel kapcsolatos. Hogy az első félévben még harcolt az elismerésért, a színvonalon maradásért, hogy még erősen küzdött a lelkében mind jobban elhatalmasodó kedvetlenséggel, amely végül is elcsöpperte minden jószándékát, legyőzte küzdeniakarását, az a félévi és évvégi osztályzatok összehasonlításából világlik ki legjobban. Az első félév eredménye sem valami ragyogó. Itt is elégtelen, négyes díszleg a jelesek és kettesek között, de a három jeles (magyar, német, hittan) és a három jó érdemi (történelem, természetrajz, mennyiségtan) mellett kiváló ellentétként csúfítja el a bizonyítványt az osztályfőnök által tanított tárgyakból, a latin nyelvből kapott elégtelen és a görög nyelvi elégséges. Az V. osztályban tanító tanárok Zsvikovits Döme, Bergmann Ágost, Jeszenszky Dezső, Zsuffa Vince, Baumel Ede, Demetrovits Sándor melegegédését mind kivitva, egyedül Simon osztályfőnök nem tartotta megfelelőnek tudását. Az évvégi értesítő a lelki összeroppanás a hanyatlás képét mutatja. A latin nyelv hármasa mellé mennyiségtanból, természetrajzból is odacsúszott a hármás, a hittanból félévben kapott jeles év végére ióra változott, s habár latinból a javított, görög nyelvi tudása nem ütötte meg a mértéket. A tanári testület határozata javítóvizsgálatra utasította, Papp Dániel az 1881. nvarán tehát sűrűn forgatta a görög nyelvtant és a görög olvasókönyvet. Ugy látszik azonban, hogy ha sűrűn forgatta is, nem elég sokáig, mert az augusztus 30-án megtartott javítóvizsgálat alkalmával görög nyelvből elégtelen érdemi jelet kapott és gimnáziumi tanulmányait csak az V. osztály megismétlésével folytathatta.

Papp Dániel tehát az 1881-82. esztendőben újra az V. osztály falai között van. De itt, az új osztályban mintha más levegő venné körül. Simon Sándor ebben az évben nem tanítja, az osztályfőnöke Malesevits Miklós, aki egyuttal az ifjusági könyvtár őre és a főgimnázium szegény tanulóit segélyező egyesület vagyonának kezelője is. Sok adminisztrációs munkája van, s zivesen veszi ha osztályának növendékei ezekben segédkezet nyujtanak neki. Két új tanárt is kapott az új osztállyal, a latin és magyar nyelvet tanító Szól Sándor és a görög nyelv tanárának, Prámer Eleknek személyében. Az előző évi letérés nem hagyott nyomot Papp Dániel lelkén. Fokozódó érdeklődése, felfakadó munkakedve egvaránt visszatükröződik önképzőköri munkásságán és félévi, évvégi bizonyítványait is. Csak pártoló tagja az önképzőkörnek, de annak gyűléseit soha nem mulasztja el és irodalom iránti szeretete csak elmélyül az új társak között, akik között sok olvasni szerető diákot talál. Kicsérélik egymást közt olvasmányaikat és az azokra vonatkozó véleményüket is. Az első félévben majd mindenből jelese van, még görögöt is. Ez az első félévi bizonyítvány tehát arról tanuskodik, hogy az elmúlt nyarat mégsem töltötte olyan haszontalanul, hanem lelkiismeretes szorgalommal készült a javítóvizsgára. Csak latinból van hármasa és hittanból kettese. Év végére a hittan kettesét is kijavítja.

A hatodik osztályban már féltandij mentes, jól tanuló diák, aki csak görögöt és mennyiségtanból érdemelt jó érdemi jelet a sok jeles mellé. A huszonnyolc osztálytárs között az elsők mellé tornázza magát. Magaviselete azonban egy igazolatlanul mulasztott óra miatt csak szabályszerű. Ebben az esztendőben már működő, bíráló tagja az önképzőkörnek. Még nem ad be pályamunkát, de élénk érdeklődéssel kíséri a kör életét és a jól szavaló és költő Apostol Pállal, Iményi Istvánnal, Matzitz Pállal és a sok irányu érdeklődésű Longauer Ferencel és Schreiber Lipóttal a legszorgalmasabb tagja az önképzőkörnek. Ebben az esztendőben Szól Sándor az Önképzőkör vezetője és ő hamar észreveszi Papp Dániel nem mindennapi tehetségét. Ismeri diákja olvasottságát, jó stílusát és további munkára buzdítja növendékét. A hetedik osztályban már teljes tandiamentességet élvez. Korrepetálást is vállal és az Önkép-

zökör legszorgalmasabban dolgozó tagjainak egyike. Osztálytársaival szinte versenyezve irogatja pályamunkáit. Papp Dániel főleg novellákat, elbeszéléseket, általában szépirodalmi prózát, fordítást ad be az önképzőkör kitűzött pályázataira. Elbeszéléseivel könyvjutalmat nyer.

Zombori diák már Papp Dániel, szinte észbe sem jut, hogy valaha idegenül érezte magát a zombori diáktársak között. Társai megbecsülik, tanárai szeretik, irodalmi érdeklődése általános tiszteletet vált ki ki számára az alsóbb és felsőbb osztályos növendékek között egyaránt. Most reggelenként nem az Iskola és Basa utca sarkára igyekszik, hanem az Apatini-utcában levő Csarsch-ház felé. A szűknek bizonyult gimnázium ugyanis ideiglenesen néhány osztályt magánházban volt kénytelen elhelyezni, amíg 1885-86. évben végre megvalósult építkezés a zombori gimnázium mostoha helyzetén is segített, s a tanulók más iskolához hasonlóan, jobban felszerelt és teremhiányban nem szűkítősködő iskolában végezhetik tanulmányaikat. A Csarsch-házban tanuló diákok szeretik ezt a magánházat. Romantikusabb, érdekesebb itt, mint az öreg, hideg folyosójú öreg épületben és szinte félve gondolnak a fenyegető hírre, hogy a minisztérium végre is beváltja ígéretét és megkezdődnek az építkezések, amelyek véget szakítanak majd a Csarsch-házbeli szép diáknapoknak. De Papp Dánielék remélhetik, hogy amíg leérettségiznek, erre nem kerül majd sor, az új építkezés már nem szüntetheti meg az ő romantikus, több szabadságot nyújtó elkülönülésüket. Az új környezet, a hetedik osztályban uralkodó szellem, a magántanítások és a felfokozott önképzőköri munka az egész osztály tanulmányi eredményét alább szállítja. Papp Dániel bizonyítványa is rosszabb a hatodikos bizonyítványnál. Két hármas csuszik a jelesek és kettesek közé, két, a latin nyelvből és természettanból kapott hármas. De ez a két elégséges nem vezet leütös utra. Papp Dániel mezelegedett önmagával, már szinte tudja, mi lesz a jövője, már mint hetedikos diák eliegyzi magát a költészettel.

A nyolcadik osztályos Papp Dánielt az Önképzőkör jobban vonza, mint valaha. Pénztárnoka a körnek. — hetedik osztályban könyvtárosa volt — bírálóbizottsági tag s szépirodalmi prózáival két, fordításával 1 aranyforintot nyer és 74 társa

elől nyeri el a Dr. Schuller Simon ügyvéd által széprózaival vagy verses műre kitűzött két cs. k. arany pályadíjat, egy másik műve alapja pedig Matzitz Pál osztálytársával osztozik az Önképzőkör dícséretében. Az Önképzőkörtől függetlenül ő érdemli ki a Virter-Vértesi Károly által a legjelesebb magyar dolgozatok írójának felajánlott egy arany forintot. Irodalmi munkássága elvonja a tanulástól, már nem rendelkezik a hatodik osztály jelesekkel bővelkedő bizonyítványával, kettesek tartják a jeleseket, de baj nincs, Papp Dániel nyugodtan készülődhet az érettségire, véletlen körülmény nem akaszthatja már meg az érettségijig vezető utat.

Négy esztendőt töltött Papp Dániel Malesevit Miklós osztályában. Az első esztendő magasan felfelé törő ívet mutatott. Érdekes volt ez az előbbi esztendő letörése után. Mintha az önérettségben megbántott diák ország-világnak s önmagának is meg akarta volna mutatni, hogy van benne erő, kitartás és érték. Az új társak, új tanárok felfokozzák ambícióját, s talán — éppen az előző esztendő hatása alatt — többet nyújt általános tudásánál. Később lefelé görbül ez a felfelé törő ív. Ám nem mutat süllyedő tendenciát, hanem egyszinten mozogva megmutatja Papp Dániel valódi képét, a nyelvek, irodalmak iránt érdeklődő, közönségszorgalmu diákét, akit jobban vonz a fantázia birodalma, mint az elvont tudományok, a számok vagy a testi ügyesség világa. Dolgozatai mindvégig jelesek, akár »Balassa Bálint lyrájának méltatását«, akár »A népies iskola érdemei és fogyatkozásait«, Hunyadi Mátyás mint ember, mint király és mint hadvezér-rt, »Horatius költészetének jellemzését« dolgozta ki, akár pedig »Der Charakter der Iphigenie« vagy »Lessing's inductive Methode im Laokoon« című tételt adta ki Bergmann Ágost tanár ur.

Az érettségiző Papp Dániel nyugodtan ül tanárai elé. Az írásbeli érettségi dolgozatokat egyforma gyorsasággal készíti el, mind a matematikából, mind a magyar, latin vagy görög nyelvből. A magyar nyelvből az irodalmi tételt: »A classicismus és romanticismus legjelesebb képviselői a magyar nemzeti irodalomban« választja. Negyediknek adja be a kész dolgozatot és már $\frac{1}{4}$ 12-kor elhagyja az iskola épületét. A német nyelvi dolgozattal elsőnek készül el ($\frac{1}{4}$ 10-kor), a görög és algebra dolgozatokat egynegyed

és fél tizenkettőkor, mindkettőt mint a harmadik leggyorsabban elkészült diák nyújtja át a tanárnak. A szóbeli érettségi zavartalanul, zökkenő nélkül folvik le és Papp Dániel az 1885. június 18-19-én történt érettségi vizsgálatok folyamán a zombori állami főgimnáziumban érettségi bizonyítványt nyert.

Ezekről mesélnek a gimnázium poros könyvei, ritkán forgatott értesítőinek lapjai. És még talán arról, hogy az életbe lépő tanulók közül ki milyen pályára készül. Papp Dánielről mint jogászról emlékezik meg a gimnázium »értesítőjének«

(XIII), míg Jeszenszky idézett műve Papp Dánielt, mint a Magyar Géniusz szerkesztőjét említi. Mindkettő igaz. Papp Dániel a jogra iratkozott, s jogi tanulmányai közben sem feledkezett meg arról az utóról, amelyet Szől Sándor, Bergmann Ágost mutattak meg először, az irodalom utjáról, mert egyetemi tanulmányai mellett újságírással is foglalkozott.

De ez már nem Papp Dániel a diák, hanem Papp Dániel az egyetemi polgár, a hírlapíró, akiről mit sem tudnak mesélni a zombori gimnázium elsárgult lapjai.

Bácskai krónika

A Rátótiak

Nemrégiben hangzott el Fėja Géza előadása Papp Dánielről, Bácska elfeledett, jeles írójáról. A Kalangya is közölte az előadást, majd valamivel későbbben a Nemzeti Könyvtár sorozatában jelent meg néhány elbeszélése Fėja bevezetésével. Jól eső érzés rádöbbenni arra, hogy az eddig leginkább tivornyas életéről hírhedt vagy helyesebben hírhedt tivornyákról ismert Bácska a Muzsa szolgálatába is állított hősöket, nemcsak az írók tollára termett figurákat és eseményeket. A két évtizedig húzódó idegen uralom idején nemigen foglalkoztak a délvidéki élet közeli múltjával, elég emészténivalót adott a mindenkori jelen is. Most azonban, miután a visszatérés örömein túl szemünk a távolabbi időkbe is pillant, kutatva keressük, vajjon a déli végekről ki mit hozott, ki mit adott a magyar szellemi élet piacára. Nem hivalkodunk, nem kívánjuk szellemi napszámosságunkat őket meg nem illető dicsoúsítással kibebiteni, csupán a figyelmen kívül hagyását szeretnők végig sétáltatni a múlton. Tudjuk, érezzük, hogy nem lesz hiábavaló a fáradságunk, mert a múlt barázdáiból írók, festők, tudósok, mérnökök és katonák, a szellemi élet minden ágának jeles művelői pillantanak felénk.

Voltak, akik a zeneköltészetben váltak

ki, mások hadvezéri tudásukkal tündököltek. Sokan a tollal verekedtek a szebb-jobb világ megteremtéséért. S voltak olyanok is, kik felülemelkedve mindeneken a humor égi világából mosolyogták a földi életet. Papp Dániel is közülük való.

Életrajzi adatait nagyjából ismerjük az irodalmi forrasmunkákból. Teljes életrajza is nagyon elkélne, hiszen a mindeneket mélyen látó és a humor derűjén át bemutató író életszemlélete nyilván az élettel, a társadalommal való állandó kapcsolat útján finomult ki. A benne szunnyadozó hajlamok kétségtelenül a tapasztalatok történelmi hősei a bácskai élet jellegzetes figurái. Fél századdal korábbi társadalmi, politikai harcok nagyhangú és szelid alanyai, kiknek serény buzgalmát Papp Dániel olv távolból szemlélte, mintha csak napjainkból derülne az elcsitult béka-egér-harcon.

A századfordulón írta meg egyetlen humoros regényét: A rátótiakat. Tíz fejezetből áll az egész mű, nem több, mint tíz rövidebb elbeszélés. Nem tart igényt a regény műfajának példaképi méltóságára, de a műfaji hiányosságokért ugyancsak kárpótol bennünket az író pajzán humora. Bár az iskolapadból mindjárt elhagyta Zombort és Pesten kamatoztatta jogi mű-

veltségét, lélekben mégis megőrizte a délvidéki élet képét. Szépirodalmi alkotásainak meséje Bácska földjéből fakad. Akkortájt lépett a nyilvánosság elé, midőn Mikszáth humora már rabul ejtette a magyarokat és Tömörkény is jól tudt már a szárnypróbálgatáson. Össze is találkoztak az Országos Hírlap szerkesztésében. Mikszáth a tót atyfiakat és jó palócokat, Tömörkény a szegedi parasztokat és egyéb urakat rajzolta a áldott derűvel, Papp Dániel meg dél felé fordult és felfedte a magyarokni tündérlak értékeit. Novelláiban kurtanemesek, pópák, kisbirtokosok és a nép fiai tárják elének a bácskai életet, egyetlen regényében a kisváros élete mutatkozik be. A regény tartalma néhány mondatban eléér. Purcz Endre polgármester a rátóti béke emlékére szobrot akar emelni a jeles Raimond főhercegnek. A derék polgármester titokban valami ordó után epkedik Ennek igen hathatós egyengetője lehetne a szoborüggy. Épen Rátóton tartiak a szokásos hadgyakorlatot és a városkában ütött tanyát a vezérkar. A Rátóthy gróf kastélyában szállt meg Lóthár főherceg tábornaszernagy. Nagy este lven mutatták be neki a város színét-javát. A polgármester nagy izgalommal jelentette be a főhercegnek nagy tervét. Megindul a szoborbizottság szervezése. Közben azonban az ellenzék acsarkodni kezd és fokról-fokra zsugorodik a bronz lovas-szobor a gipsz-mellszobor felé. Az ellenzékot segíti a sors is, mert a polgármester a léhűtő Szarka János haszontalansága miatt botrányba keveredik Schmalcz koresmáros pincei mulatságán. A koresmáros-Hermína leánya miatt kerül ha'ba Pedig Purzovics Helénért lobog, a hervadozó leányért. Helén el is hagyja a várost. A polgármestert nyugalmazott kapitány barátja még egyszer elviszi a szoborbizottság ülésére, de ott betelik a pohár. Purcz Endre lemond és Pestre utazik. Féltékeny, mert a botrány után Szarka János is elűnt a városból. Ugy véli, hogy Helén körül teszi a szépet. Egyszer véletlenül összetalálkozik Purcz Helénnel és kibékülnek, meg esküsznek. Levél érkezik a kapitánytól. Purcz boldogan olvassa, hogy Rátóthy gróf kívánságára küldöttség készül Pestre és visszahívják az üres polgármesteri székbe.

A nagy bonyodalom megoldódik. Végre boldog lesz Purcz Endre. Magában véve nem valami kövér cselekmény köti le fi-

gyelmünket. Jóformán nem is több, mint egy elbeszélés váza, de a mellékszereplők cselelése-botlása és az előadás szípkázó szellemessége együttesen kitünő hatást vált ki az olvasóból. Papp Dániel stílusáról, humoráról tanulmány lehetne írni. Egykori életrajzírója hálás feladatot vállal majd magára. Egyelőre azonban célravezetőbb, ha nem gondosan bezárt ajtó előtt dicsérgetjük a rejtett kincsek szépségét, hanem megszólaltatjuk magát az író és vele mutattatjuk be magunknak a polgármester urat:

»Mikor utóliára láttam Purcz Endrét akkor még nyárnak szép virága nyíltott és a polgármester az időjárás esélyeinek megfelelően volt öltözködve. Ez szolid, higiénikus elv és könnyen be is tartható az orvosi tudománynak e szigorú parancsa, mert hiszen tudjuk, hogy az időjárásnak a mi éghajlatunk alatt átlagosan vagy harmincötféle változata van és így a közepesztály emberének nincs egyszerűbb feladata, mint harmincöt öltözet ruhát a mi éghajlatunk alatt beszerezni. Nem bizonyos, hogy Purcz Endre polgármester ur is fel volt-e szerelve ezzel a legszükségesebb ruháttal, de tény, hogy a forró évszakban követte a higiénikus parancsot. Hőihér pantalon viselt, halvány sárga mosókabátot, továbbá még halvány sárgább szalmakalapot, sötétvörös bőrkétyűt, s világosbarna cipőt, meg égszínkék nyakravalót. Ki nem állhatta a tarka színeket. Az ékszereket se szerette, csak a jobb füleczimpáján hordott állandóan egy ezüst függőt, azt a bizonyos szimpatikus függőt, mely erősíti a látó és halló idegeket és az érdek nélküli szemlélőt a kannibálokra emlékezteti. Holott Purcz Endre sokkal civilizáltabb népiájból származott és egész lényén meglátott ama nemes keresztezés, mely a vegyes lakosságú déli vármegyékben már eddig is oly szép példányokat hozott létre. A polgármester erőteljes, középtermetű férfiú volt; a legszabályosabb barnapiros ovál arc, finom sasorr, fekete kőrszakáll és apró, fekete szemek, melyek az alacsony kissé hátranyomott homlok alatt egy rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter ravaszágával pislogtak. Amit azonban elrontott a polgármester nézése, azt helyrehozta a járása. Purcz ur tudniillik, mint középkori, negyvenkét éves férfiú, azok közé az urak közé tartozott, akiknek egyre szélesebb mellényre van

szükségük; az orvosi tudomány ezt a körülményt különösen a szeszes italoknak tulajdonítja, mert az alkohol elég és így fölölegessé teszi, hogy a meglévő szénhidrátok is elégienek a szervezetben. A meglévő szénhidrátok ennélfogva fokozatosan felhalmozódnak, a mellény továbbá egyre szélesebb lesz és Purcz Endre polgármester végre kénytelen járásközben kissé szétvetni a lábát. Ez esztétice véve nem a legkifogástalanabb járás, de erkölcsileg mégis rehabilitálja a szemek ravasz pislogását. Mert aki dőcög, az nem szokott intrikálni. Jágó fürge volt és köny nyed.

Egy augusztusi délutánon például, — hogy közelebről jellemezzük a polgármester korrektségét, — reszketett a levegő a hőségától és a városháza igen széles és tekintélyes folyósóját szorgalmasan locsolták a hajduk. Az udvaron, mint szárazság idején szokás, ki voltak készítve a városi tüzoltóság fecskendői és zöld hordói, valamint ama lajtorja-kocsi is, melynek létezése Rátóton valóságos guny volt. Ugyanis minek a magas lajtorja, mikor a házak akkor is alacsonyak, ha égneek! Ki tudná ezt megmondani! A városházára odatüztött a nap és a Fő-tér felé eső homlokzat ablakai le valának függönyözve: egyszerű vitrolavázon függönyökkel sorban, csak két ablaknak jutott füzöld lepel. Ott, magától értetődik, a polgármester szobája volt. Egy tágas hivatalszoba, fekete bőrbutorokkal, nagy sárga íróasztallal és egy keskeny írópultussal, amely előtt nyeregszék állott, annak jeléül, hogy a köztisztviselőt is, ha megöregszik lovásitani szokták, mint az idősebb gyalogos századosokat. A pamlag az íróasztal háta mögött állott, a falon ott függött a király arcképe, az aranygyapjasrend báronytalárjában; mellette olcsó metszetek ábrázolták a volt miniszterelnököket és belügyminisztereket és egy vén dongó zümmögve repült át Andrásytól Rajner Pálra, onnan meg a polgármester fejére. Szélesebb sorozatot már nem választott volna magának a dongó és a polgármester, aki a nagy asztalnál ült és azzal foglalkozott, hogy egy főispáni átiratnak levágta a tiszta félvét, rázta is a fejét, majd letette az ollót, körül nézett a szobában, azután mégegyszer elolvasta a főispáni átiratát és nyilván azonnal intézkedni kívánt, mert harsány hangon kiáltott az oldalszobába:

— Illés!

Illés, a dobos bejött.

— Hol a légycesapó?

A ragyavert Illés zavartan babrált a libériája sárga-vörös zsinórijával:

— A légycesapót, tekintetes polgármester ur, elkérték a közigazgatási iktatóba... Hm... Elkérték rövid uton.

Az utolsó szókat kissé emet hangon mondta Illés és most fürkészve nézett a polgármesterre: azt hitte, hogy a haragos tisztviselő szívéhez okvetlenül közelebb férközött ezzel a szép hivatalos válaszzal: »Rövid uton!« — Ha egy hajdu így mentegetődzik, akkor a bocsánat már előre megvan.

A polgármester azonban összeráncolta szemöldökét és úgy tett, mintha e finomabb műansz íránt érzéke nem volna; egyszersmind kinyújtotta jobb karját és mutatóujját egyenesen Illés felé szegezte, mintegy bevezetésül a legszigorubb megrovásnak. Azután a szerb-magyar szórend sajtáságos fuvo'ahangján így szólt:

— Hát a légycesapót megint, fiam, visszahozni fogod és most rögtön akarom és a közigazgatási iktatóval is számolni még fogok...

(A nagy jelenetet ajtónyitás zavarja meg. Belép Rátóthy Miklós gróf. A polgármester boldogan sűrög-forog a kitünő vendég körül.)

— Igen, hehehe, mostanában igen keresett az én szerény polgármesteri hivatalom... Délelőtt is meglátogatt egy nyugalmazott kuriai bíró, hehehe... szüneten méltósága, igen...

A gróf félbeszakította a polgármester fecsegését:

— Na, kedves polgármester ur, remélem, én egyszerűbb dologban járok, mint a kuriai bíró. Valami illetőségi bizonyítványra van szüksége a feleségemnek.

(Szivarra gyujtanak, aztán a polgármester »sietve előkereste azt a tiszta félvét, melyet a főispáni átiratról az imént lemetzett.)

— Igenis, méltósága, azonnal meglesz az illetőségi bizonyítvány, csak — bocsánat — le szabad kérdezmem, hogy milyen czélra fog használatni az illetőségi bizonyítvány? Ez a körülmény — bocsánat, — hivatalból észlelendő... ,

— A feleségem diplomáit — tudja — honosítani akarjuk, kedves polgármester ur...

— Igen, honosíttatni kérem; azonnal;

kérem, csak egy rövid kis jegyzőkönyvet veszek föl.

A polgármester asztalára hajolt, bemártotta tollát, homlokát a baltenyerére támasztotta és beléfogott a jegyzőkönyvbe:

»Megjelent méltóságos gróf Rátóthy Miklós ur, nagyföldbirtokos, duma-rátóti lakos és azon kérelmét terjeszti elő, miszerint az alulírott városi tanács illetőségi bizonyítványt szolgáltasson ki neje...«

A polgármester a gróf felé fordult:

— Szabad kérem, bocsánat, a méltóságos asszonyné lánynevét...

— Doktor Schaller Róza...

A polgármester ismét bemártotta a tollát, ah, de mily nagy ut következik még aztán, ha egyszer tollunk be van márvan!... A polgármester tovább van:

»...illetőségi bizonyítványt szolgáltasson ki neje, gróf Rátóthy Miklósné, született Schaller Róza...«

A polgármester itt félbeszakította az írást és kétségbeesetten állt meg mint a vándor, aki virágos mezőkön halad, s azután hirtelen egy szédítő mélységet pillant meg lába előtt. Purcz Endre, a szegény vándor, a zöld posztóra szegezte merev pillantását: ah, mi hasznom a mezők virágából, mi hasznom abból az egész szép mondtából, mi hasznom abból, hogy gróf Rátóthy Miklós azon kérelmet terjeszti elő, miszerint... mi hasznom belőle, ha később, később tátogat a mélység és nekem »gróf Rátóthy Miklósné született doktor Schaller Rózá kell írnom...«

A polgármester érezte, hogy a vére mind a fejébe száll, szeme előtt fekete karikák táncoltak és ült, mint egy leláncolt polgármester, aki nem tudja a mondatot befejezni... Egy szempillantás alatt átcsikázott fején a rémes gondolat, hogy mi csoda neveltség lesz abból, ha a rátóti polgármester született doktornak tesz meg valakit egy hivatalos aktában — de a másik pillanatban már nem tudott eszébe jutni, hogy mit is írjon hát »gróf Rátóthy Miklósné született Schaller Róza« helyett?... Purcz Endre egy darabig izgett-mozgott a karosszéken, azután fölkel az asztaltól:

— Az iktatóban — bocsánat — számot kel adatnom a jegyzőkönyvnek. Sietnem kell, mert holnap vasárnap és ilyenkor... hehehe... a kancellista urak korábban szoktak távozni a hivatalos helyiségből...

Azzal otthagya a gróft.

A polgármester rutul hazudott. Ezt be kell vallanunk, bármily rojzonszenves is előttünk a kitünő férfiu. Ugyanis ez alkalommal nem ment ő az iktatóba számért, hanem épp ellenkezőleg, midőn kirohant szobájából, először is megállt a folyosón mély lélegzetet venni, mint az az ember, a ki tudja, hogy a közvetlen veszedelem egyelőre elmúlt. Ezután most már gondolkodhatott, hogy merre keressen segítséget. A folyosón egy pár tarisznyás rácz paraszt álldogált, azt várva, hogy az adópénztárból mikor kiáltják már a nevét; akkor azután a felhívott egyet rántott piros-fehér csikos tarisznyáján, kivette szájából a pipát, leemelte keményre zsirozott kalapiját, ingujjával simára törölte haját és busan megindult az adópénztár ajtaja felé. A többiek felültek a folyosó párkányára és ott lógatták a csizmájukat, míg a polgármestert meg nem pillantották. Akkor a tekintélyes ur közeledtére, leugrottak mindnyájan és alázatosan jó napot kívántak a polgármesternek. A polgármester alig biccentett vissza a fejével.

— Ezek ugyan nem fogják megmondani, hogy a »született« helyett mit irjak... gondolta magában és elhaladt a közigazgatási iktató előtt. A dobos épp akkor jött ki onnan. A buta ember mosolyogva állt a polgármester elé:

— Megvan a légyecsapó, tekintetes polgármester ur-

A polgármester mérgesen rárivallt:

— Takarodjál számár, nem látod, hogy a tisztü ügyész urhoz megyek...

— — — — —

A polgármester benyitott Brád Mihályhoz. Az épen már menni készült és kurta, diákos kabátját kefélté. Szürke haja már ugvis föl volt borzolva, de ő még kétszer-háromszor végigborzolta az öt ujjával, midőn a polgármester megállt előtte és fontoskodva, suttogó hangon előadta a bonyodalmas kérdést, mely jogi tanács nélkül el nem dönthető.

— A merituma a dolognak, mint te szoktad mondani — szólta a polgármester és ide-oda tipegett kollégialis zavarában, — a merituma a dolognak kedves barátom, az, hogy értelmi szempontból nincs-e hiba, ha én »született Schaller Rózát« írok?

Brád még kefélté a kabátját és válasza türelmes volt:

— Született Schaller Róza? Igenis világos, hogy családjogi szempontból a nő neve a férj neve után következik. Ez fejezi ki helyesen a nő viszonyát a családhoz... Először természetesen »gróf Ráthóthy Miklósné«, kedves barátom, — és azután természetesen »született doktor Schaller Róza« kedves barátom... Nincsen kifogásom ellene kedves barátom.

— Igen igen — vélekedett a polgármester; — de vajjon értelmi szempontból nem helyteleníthető az, hogy egy nőt született doktornak nevez a hatóság? He? ... Mit gondolsz Brád?...

Az ügyész már nem kefélt a kabátját, tehát nyers volt és kiméletlen.

— Értelmi szempontból — kiáltott a polgármesternek — értelmi szempontból semmi közöm hozzá. Megmondtam a véleményemet mint ügyész és mint jogász és a továbbiakban irreleváns a kérdés... Ir-re-le-váns... ér-tet-ted?

A polgármester megjéjdt kissé.

— De bocsáss meg Brád, engedj meg Brád, nem egészen értelmi szempontot akartam mondani... Azt akartam inkább, hogy mint fogalmazvány helyes-e a dolog?!... Ugyyszólván tehát csak stílárís, másként grammatikai szempontot értettem.

Az ügyész feltette kalapiját, kinyitotta a nehéz vaspántos ajtót és komolyan menni készült. Csak még egyet szólt vizsgálta:

— Stílárís szempontból pedig ne a tisztí ügyészhez tessék fordulni, hanem valamely irodalmi professzorhoz.

Azzal nehéz, kemény lépésekkel megindult...

A polgármester le volt sujtva...

(A polgármester visszapironkodik a grófhöz és füllent egyet, hogy időt nyerjen. Azt mondja, hogy tanácsülés elé kell vinnie az ügyet.)

A Még egy pillantás a polgármester-cimű fejezet még korábbról képet rajt a polgármester jelességeiről.

»Köz tudomásu, hogy Purcz Endre a rátóti főgimnáziumban tett huszonkét év előtt érettségi vizsgálatot, és ez alkalommal majd, hogy fel nem forgatta a világ-

történelmet; örök szerencséje a tudomány nak, hogy ez a dolog is befejezetlen maradt.

Ugyanis a főigazgató ezt a fogas kérdést adta Purcz Endrének:

Kinek volt szük Macedonia?

Purcz Endre hallgatott és egy könyörgő pillantást vetett a történelmi professzorára.

»Nagy«... suttogetta a professzor.

— Nagy Lajosnak, — mondta Purcz Endre és mélyen föllélegzett.

A főigazgató összeráncolta a szemöldökét és így szólt a Purcz-család sarjának:

— Nagy Lajosnak?... no szerencséje, barátom, hogy a tárgyi ismereteiben nem találunk kifogásolni valót, csupán, hm... a személyiekben...

A főigazgató körülnézett és a tanári testület általános tetszéssel fogadta e megjegyzést. Purcz Endre azután megkapta az érettségi bizonyítványt és Macedonia maradt Nagy Sándornak. Senkise bánta többé, hogy szük-e vagy bő-e.

Ime! Az író mély humorral festegeti a délvídek városka vezetőségét. Megforgatja előttünk hőseit jobbról-balról. Lelki világukat, tetteiket hol felnagyítja, hol megkisebbiti, de mindannyiszor rováskura mulattatja az olvasót. Néha a nagy ellentétekkel, máskor meg a komolyság köntösébe rejtett tréfálkozással váltja ki a mosolyt. Mint jogász jelesen ismeri e tudományág tolván nyelvét és ugyancsak kihasználja célja érdekében. Az ügyészt feltétlen tekintélyként állítja a polgármester mellé, de végeredményben egyformán megmosolyogja mindkét figura buzgólkodását. Sorra vehetnők át egyes fejezeteket, valamennyiben a humor uralkodik. Az író minden sorában megcsendül az a meggyőződés, mennyire sekélyes és komolytalan a földi fontoskodás, gyarló sürgölődés a végtelenhez mérten! Hőseit szereti, maga is szinte derül kicsinyességükön. Szavai mégsem komorulnak a szatira keserű hangnemébe, szíven át szüri gúnyolódását és mindig megbocsát az emberi kicsinyességekben nagy hőseinek.

Rombányi Gyula

Könyvek

Lévay Eendre: Dél kapujában

Szenteleky Társaság kiadása, Budapest-Zombor, 1944.

Legfiatalabb írói nemzedékünknek nincs szépírója. Berényi, Dudás, Herceg — csakhogy a legismertebbeket említssem — korábbi évfolyambeliek; Kolozsy Tibor viszont, bár közéjük tartoznék még kiforratlan.

E korosztályhoz számító Lévay eredetileg szépírónak indult. De hamar hátat fordított az irodalom ezen tájának, s bizonyára mélyebb hajlamait követve — mint legtöbb fiatalunk — ő is felcsapott közírónak. Könyvbe gyűjtött cikkei arról tanuskodnak, hogy jóval hivatottabban, mint volt munkatársai közül bármelyik.

Lévaynak ebben az elkanyarodásában egyéb körülmények is közrehatottak. Egyrészt korán jelentkező szerkesztői becsvágya, mely két ifjúsági szemle életrehevítésében is megnyilvánult, másrészt a fiatalság 1933 körül megindult szervezkedése, melynek többiben ő állt az élén.

Korai szerepvállalása s mozgalmakban való részvétel nincs előnyére az írónak. Nemcsak az előkészítés idejét rövidíti meg, hanem az önértéket is szükségtelem nélkül felduzzasztja. Az ily csapáson haladó író szinte maga torlaszolja előbbrejutását. Az irányítást és bírálatot nehezen tűri. Fejlődése utját azért magának kell kitaposnia. Ez az út pedig nem könnyű: tele vesződséggel, bizonytalansággal. Ha az írói ösztön nem segít, minden erőfeszítés csak kísérlet marad, befejezetlen torzó. A tanulás elherdált éve semmivel sem pótolhatók. Sem újságírói műveltséggel, sem össze-visszaolvasottsággal, sem önértékkel. Az írás alázat és felelősség. Felelősség minden leírt szóval és betűvel szemben. S ez minden íráshoz elszegődöttet egyformán kötelez.

Lévay — miként könyvbe sorozott írásai igazolják — szerencséjére, még idejekorán elindult az önbírálat után. Szándék és kivétel, tárgy és kidolgozás ugyan még nincsenek kellő összhangban — s ez legnagyobb hibája —, de elért fejlődéséről máris sok dicsérettel szólhatnak.

Stilusa megszinesedett, hajlékonyvá vált, kifejezővé. Mig mondanivalói régebben siváran, vontatottan, érdektelenül vánszorogtak, most fegyelmезettebben tartott, friss lendület viszi, formálja őket. Már nem bánt, mint azelőtt, a zörgő adatok szárazsága, váz és burkolat összeforrt. a dusan erezett hus meleg véráramlással pályálja a csontot. Lévay megtanult írni, rájött a prózai ritmus egyensúlyozó, mondatformáló szerepére. Stílusát már csak fiatalos tulesordultsága, néhány szembeötlőbb pörösenes — mint »fölkapcsol«, »fölmozdít« — s itt-ott a megkopott újságírói szólamok zavarják.

Könyvének legszebb lapjai azok, ahol egy faluról, tanyacsoportról, településről szólva, költői leírással kezdi. Ilyenkor elemében van, s míg hangulatából futja, színesen kerekíti, lélekkel melegíti a képet. De mikor lírai árama megszakad, hirtelen prózába döccen. Több helyen ezt a kellő átmenetnélküliséget kifogásoljuk, hangolás és szöveg egybedolgozatlanságát, ahogy hibául rójuk fel szerkesztésbeli fogyatékoságait: a rendszertelenséget, ismétlést, összedobáltságot. (Különösen a »Mi, délvidékiek« c. tanulmányában). Általában: kevés az olyan kerek, jólösszefogott, szervesen növesztett írás, mint a »Tavankut« vagy a lírai szövésű »Előszó«. Pedig kár értük, több műgondot, nagyobb igyekezetet érdemeltek volna meg! Mert komoly, igényesebb, nem napifogyasztásra szánt írások. Kérdésekkel kopogtatók, a magyar lelkiismeret kapuján döngetők. Vagy magyar meggyökeresedést és terebélyesedést felmutatók. Egyébként közösségirások, falukutató írások. A csonkaországban már idejüket multák, de itt, ahol még annyi a feltáratlan, ismeretlen táj, szükségesekek nélkülözhetetlenek. Csuka János nagykiterjedésű munkássága mellett egy kissé Lévayé is az érdem, hogy a Délvidéknek ezek a berajzolatlan, fehér foltjai máris összébbszurodottak.

A cikkek elolvasása után kialakuló kép vigasztalan. A délvidéki magyarság nagy része ma is nincstelen mezőgazdasági vagy földmunkás, a többi törpebirtokos és kizgazda, csak elenyésző hánvada kö-

zépirtokos. Török hódoltság és telepítés századokra meghatározta sorsát. Mig más népek meggyökeresedhettek, gyarapodhattak és hatalmat ereshthettek, a magyarság jórészen csak cseléd- vagy béressor jutott. Az uralomváltozás a földosztással és telepítéssel még ezt kenyeret is kivette szájából. Nem csoda, ha a rászakadt nincstelenségben könnyű prédája lehetett szélsőséges áramlatoknak.

Mindezt hátrányos jellemvonásai is súlyosbitották. Főképp nemzeti önértetének nagyfokú hiánya. Ennek tudható be, hogy gyengébb szórványai oly könnyen felszívódtak a népileg érintetlen és mozdulatlan bunyevátságba, Kucorán és régóta asszimiláló ruthenségbe, a hódtsági lárásban és máshol a németiségbe.

Szinte megkönyebbüléssel olvassuk azokat a lapokat, melyek a hajdújárás, bácskertes és doroszlói magyarok szívos megkapaszkodásáról, utánzásraserkentő úniakarásáról szólnak.

Kár, hogy véges-végig lekötött érdeklődésünket ellenmondásunkat kihívó, újságírói felületességgel odavetett adatok, állítások és megállapítások zavarják.

Ennek legkirívóbb példája a délvidéki irodalomról szóló beszámoló. Mit várjunk másoktól, ha még a közülünk való Léway is ily hamis, össze-vissza képet fest irodalmunkról? Nem tudjuk, csodálkozunk-e vagy bosszankodjunk a tájékozatlanság és tájékozatlanság, a jószándék és elfogultság, az állítás és tagadás ily szeszélyes keveredésén.

Újságírói felületesség nyilvánul meg abban az előszeretettel hangoztatott állításában is, hogy Bácska 10—12 nép hazája. Mert Léway igen jól tudja, hogy ezen a tájon, nagyobb tömegben, mindössze 8 népcsoport él: magyar, német, szerb, bunyevác, szlovák, ruthén, sokác és zsidó. Román ellenben sehohsem.

Ugyanúgy henyén odavetett az a megállapítása is, hogy dél felé haladva, a népek egyre elmaradottabbak. Eszerint, vagyis a civilizáció szempontjából, elmaradottab Európa egyéb földművelő népei is. De nevezhető-e egy más életforma elmaradottságnak? Kivált, ha a népi kultúrát vesszük alapul s nem a civilizációt. Egyáltalában helyes-e, ha a Balkán szót még ma is megbélyegző értelemben használjuk. Éppen kisebbségi életünkben szerzett tapasztalataink több tárgyilagosságra intenek. Annál is inkább, mert a szó

bőrünket csipő ostoressapását a felszabadulás első mámoros hónapjaiban magunk is érezhettük.

Még kevésbbe lehet beszélni az itt élő népek elmaradottságáról. Ennek már magában ellenmond Bácska nagymérvű gazdasági fellendültsége. Ehhez pedig föld, akarat, munka — megfelelő képzettség nélkül — nem elegendő. Igaz, hogy ez a tudás — műveltség — egyoldalú s anyagi jellegű. De hogy egy nép gyökeret verhessen és megmaradhasson, elengedhetetlen. Ugyanúgy szellemi élete későbbi kibontakozásához is. Ezt különben a bácskai németiség példája is igazolja.

Kétségtelen, hogy tájunkon szivesebben olvasnak gazdasági könyveket és gazdálapokat, mint szépirodalmat. De újságolvasó is több akad, mint sok más helyen országunknak. Legyen magyar, német vagy egyéb nemzetiségű, itt még a legszegényebb is megveszi a maga lapját. Ha nem másként, hát többekkel közösen. S hogy így van, a kisebbségi sorsban eltöltött éveknek köszönhető.

Szépirodalom, tudomány, bölcsészet egyébként sohasem volt közcikk. Legáltalában minálunk nem. A regényt, novellát az vette s olvasta, akinek szánták. Tehát évtizedekig a középosztály. A városi munkásság csak később kapott rá. Akkor, amikor az ő élete is bevonult az irodalomba. A parasztról azonban hiába írtak. A róla szóló könyveket szintén urak olvasták. Ő nem ért rá, nem érdekelte, a pénzt is sajnálta. Értelmiségünket terheli a mulasztás, hogy nem mozdult ki kalendáriumujó, meseolvasó kukujából. Hozzá kellett volna szoktatni, meg kellett volna vele kedveltetni az irodalmat. S hogy a fáradság nem lett volna hiábavaló, a kisebbségi évek tapasztalatai bőségesen igazolják.

Ha az előbbieket során felületességet, az idetelepített bukovinai székelyekről írott soraival kapcsolatban tájékozatlanságát kell Léwaynak szemére vetnünk. A nagy, testvéri ölelésben, s magyarságunk kétségtelen gazdagodásában azonban nem akarunk ünneprontók lenni. Bizunk benne, hogy néhány esztendő azokat a bajokat is rendbehqzza, melyeket Léway nem vett, vagy nem akart észrevenni.

Tájunkon, a felszabadulás óta nagyon divatba jött az itt élő népek sorsközösségének szólama. Néhányan, magyarok — visszhangtalanul — még a megszállás

ővei alatt eresztették utra. Bár becsületben azóta sem erősödött, Lévy, mint több más írónk is, szívesen s előszeretettel használja. Pedig Bácska bajosan lesz népek összeforrt sorsközössége. Mi, magyarok, hiába idézzük, áhitozzuk. A nagy, kibékítő, testvéri összeölelkezés: csak meddő sóvárgás, egyoldalú vágyakozás. Az volt a megszállás alatt, s még inkább az lett a felszabadulás után.

Szólnunk kellene még végül némely itteni nép, így a bunyevácok, sokácok és ruthének százasos mozdulatlanságáról. Szerencsések ők, hogy ebben az állapotban ősi jellemvonásaikat megőrizhették. Kirajzó fiaiknak legalább lesz hová viszsztatérniök, hogy az ősi forrás szennyezetlen vizéből megújódhassanak. Ezért kell nekünk is falvaink érintetlenségét őriznünk. Mert addig vagyunk, amíg a magyar falu is él.

*

»A Dél kapujá«-t, említett fogvatékoságai ellenére is, szívesen, érdeklődéssel olvastuk. Azon könyvek közül való, melyek nemcsak gazdagítanak, hanem termékenyítenek, tovább hatnak, új gondolatokat ébresztenek. Pozitív könyv, a rászánt idő nem volt hiábavaló. Azzal az érzéssel tesszük le, hogy érdemes és hasznos könyvet olvastunk. Lévy ú munkát végzet.

Szirmai Károly

Papp Dániel: Tündérlak Magyarhonban

Elbeszélések — Válogatta és bevezetéssel ellátta Féja Géza — Nemzeti Könyvtár, VI. évfolyam, 125 sz.

Féja Géza, magyar irodalmi multunk fáradhatatlan krónikása és tisztaszemű kutatója nemrég a rádióban és a Kalangya hasábjain is megemlékezett a méltatlanul gyorsan elfeledett (s jórészt igazán fel sem ismert) délvidéki magyar íróról, *Papp Dánielről*. Milyen furcsa is leírni, hogy Papp Dániel a magyar »irodalmi multhoz« tartozik, hiszen alig félszázada, hogy elbeszéléseit megírta, hogy aztán tragikus hirtelenséggel, fiatal korában itt hagyja ezt az árnyékvilágot. Pedig a délvidéki magyar irodalom bizonyos sok értéket kaphatott volna tőle, ha legalább még egy két évtizedig élet-

ben marad, elérí a férfikor delét és nagyobb-lélekzetű munkában kifejezi annak a tájának a lelkét, amely magyar szempontból még mindig kiteljesítőjére, megírójára vár. Féja Géza fedezte fel nekünk ismét az ő elfeledett alakját és egyben írásművészetét, amely felett oly gyorsan tért napirendre az előző nemzedék s oly hálátlanul feledte el az utókor. Papp Dániel pedig — Féja Géza megállapítása szerint — többet, sokkal többet akart nyujtani, mint azok, akik Bácskát azelőtt csak felülethen látták, ő azt a »tündérvilágot« akarta megírni, mely a felszín alatt rejlik: a délvidéki magyar mélységet, »melyben fajták lelke fut össze és Keleteurópa végzete foir«. S érdekes, hogy ez a gyökerében is izig-vérig magyar »tatárivadék« nem félt szembenézni a Délvidék nagy próbiómájával a nemzetiségi kérdéssel és nemcsak a délvidéki magyar lelkét, hanem az ezen a földön élő szerb lelket is úgy látta meg, tisztán és valóban magyar szemmel, ahogyan azóta is nagyon kevesen s csak a legemelkedettebbek. Féja Géza ezzel kapcsolatban is komoly szavakat mond a kötet bevezetőjében, magyarok és szlávok felé egyaránt. Ezt írja többek között: ... »magyarul számolt be erről az égtájról, a nagy távlatokat bíró és szintetikus magyar szellem megértésével és szelid fölényével. Ha a velük élő szláv népek majd elérkeznek az önismeret visszafojthatatlan vágyához, mely az emberi fejlődés kikerülhetetlen állomása, azt hiszem, egyik legkedveltebb írójuk lesz Papp Dániel.«

Féja Géza érdemes munkát végzett Papp Dániel felfedezésével és nagy szolgálatot tett vele a bontakozó és egyre erősödő délvidéki magyar irodalomnak is: növeli azt az öntudatot, amely ép az idegen világ éveiben fejlődött ki és erősödött meg elétté és ellenállássá. S nagy szolgálatot tett, hogy gondosan megválogatva Papp Dániel novelláit, közzétette a Tündérlak Magyarhonban kötet bevezetőjét is, amelyet ma is érdemes elolvasni és tanulságait megjegyezni. Egy félévszázad előtti délvidéki magyar író üzenete ez a délvidéki magyar közönséghez, ugyanakkor pedig a délvidéki magyar írókhoz, de a magyar szellemi egyetemességhez is. És különösen hálásak lehetünk a Nemzeti Könyvtár kitünő szerkesztőinek, hogy ezt a kötetet beiktatták ebbe a népszerű és minden tekintetben mélységesen magyar és becsületesen *irodalmi* sorozatba és ezzel a magyar százazrek előtt mutattak rá a délvidéki magyar szellemiség, a délvidéki magyar irodalom fontosságára.

Csuka Zoltán

Tomasz Jenő: A római földkérdés.

(Parthenon tanulmányok, 1943. — 94 old.)

A reneszánszból maradt hagyományul, hogy a görög-római világot, mint a derű, harmónia és szépség korát megcsodáljuk. Ezt a »páratlan világot« kevesen vizsgálták nálunk oly kendőzetlen őszinteséggel, mint Schwarz Gyula, még kevesebben szereztek róla tudomást. Hasonló őszinteséget érzünk ki Tomasz könyvéből, bár nem a szakemberek. Hanem az olvasók széles köre számára készült. A római köztársaság döntő problémáját, a földkérdést futtatja el olvasói előtt, a res publica negyven földreform-javaslatából a kiemelkedőket vizsgálva — a Gracchusoktól a triumvirekig.

Kemény forte kezdi a ráhangolást. Gracchus földreformja érdekében beszél: »A hadvezérek hazudnak, amikor a csatákban arra buzdítják a katonákat, hogy szentélyeiket és őseik sírját védjék meg. Annyi sok római közül egynek sincs őseitől örökölt családi oltára vagy ősi sírja. Mások dözsöléséért és mások gazdagságáért harcolnak és halnak meg.« Valóban úgy tünik fel a római felső társadalom, mint egy kielégíthetetlen ragadozó: annyi földet harácsol össze, amennyit bír. A senatus — a birtokosok gyülekezőhelye — a közföldeket a saját s a közelállók számára foglalja le. Az irodalom ugyan dicséri a falusi életet, de ez csupán a városban elírádtt jómódnak vágyakozása egy kis falusi csend után. Magára a földművesre nem gondol az irodalom sem. A latifundium, s mellette a hosszú katonai szolgálat, elnéptelenti a vidéket s megteremti Róma proletártömegét. A földreformok csupán javaslatok maradnak. Mikor valóban földosztásra kerül a sor, megjelenik a kiszolgált katona. A harc alatt és előtt tett ígérek alapján ő követel földet. Sulla nemcsak nekik, hanem barátainak is juttat a földből, még pedig nagyobb darabot. S a földreform ürügyén újabb nagybirtok képződik. A közföld kevés, tehát azok földjére kerül a sor, akik nem tartoznak a hatalmat birtokló párthoz. Végül — a dolgok logikája folytán — sor kerül bárki földjére.

A »szabad római« köztársaság bukását a vezetőség ténne ki, mert nem ismerte fel a föld és a földműves politikai fontosságát s a problémák tömegében csak azt az egyet vette észre, hogy nincs katonaaanyaga.

Ahogy Tomasz Jenő felfeji mindezt drámai feszültségben és elelenséggel, nem is a római res publica, hanem a földkérdés örök tragédiáját írja meg. Ott kísértett az ótestamentumi világban megrázta a görög városállamokat árnyékát veti a mára is. Tomasz könyve illu-

ziót rombol, de éppen ezzel szolgál: tisztább és őszintébb megismeréshez vezet.

Nánay Béla

Karácsonyi Benő: Pjotruska.

Pjotruska, vagy igazi nevén Baltazár György, szegény vidéki újságíró, aki szegény helyzetében is szatirikus fölényvel nézi és kezeli ez a kisváros kicsinyes, korlátozott társadalmát. Erre pedig az ad neki alapot, hogy nemcsak tehetséges író, de igazi mély emberségű ember is, aki a tiszta szellem felsőbbségével, s ezzel a nemes, átfogó emberséggel áll a társadalom merev, gépies és ostoba rendjével szemben. Igazi értékrend helyett származás, címek, rangok mechanizmusán épült el a társadalom, s szokásai, előítéletei bástyákként védik a leghitványabb figurákat is. Természetes, hogy Pjotruska bár egyre emelkedik, végül is kivül, sőt alul kerül ezzel a renndel szemben, bár a »társadalmi tényezők« hitványsága is kitűnik, mikor a bástyák a forradalomban összeomlanak, s ők ott maradnak a saját emberségükre hagyatva. Baltazár ezzel szemben minden körülmények, a legnagyobb megpróbáltatások között is szilárdan áll belső értékei talaján.

A regény vád és szatira az állértékek, s azok takarója, védője, a társadalmi gépezet ellen. Az író nézeteit Baltazár György közvetlenül is kifejezésre juttatja a regényben a maga könnyed, de bölcs és találóan szellemes módján. Karácsony legfőbb érdeme, hogy ezt az alakot hibátlanul és tulzás nélkül rajzolja meg: komoly és emelkedett, anélkül hogy nagyképű lenne. Vádol és mosolyog. Afféle mai Lúdas Matyi.

A kisváros társadalmi képe is pompás szatira.

Az egész regényben, emberi, erkölcsi problémájában, környezetrajzában van valami orszos. Erre a mintára utal a Pjotruska név is. »Csermely János elesapott városi fogalmazó, egy bolhaszínfelöltős, pápaszemes fiatalember« pedig mintha egyenesen egy Dosztojevski-regényből lépett volna át. Ő az, akinek bár lelke tiszta, de élehetetlen s együgyű. Ezért a város társadalmi kidobja magából, csak Baltazárnál talál otalmat.

A kiadó jó szolgálatot tett az irodalomnak s közönségnek a regény újból való megjelentetésével.

Tóth Béla

Angelus György: Indulás

(Esztergom, 1943. — 72 old.)

A 15. sz. magyar írójára gondolunk, mikor a könyv bemutatkozó sorait olvassuk: »Betűszedő munkás vagyok. Verseskönyvem nyomdatechnikai munkáját is én végeztem.« Akkor volt az író egyben könyvnyomtató, sőt könyv-árús is. A hasonlóság csak ennyi: Angelus György a ma fia: a gépek, szerszámok az ő világa. Erről a köztudat, hogy elanyagiasít, megöli a lelket. Angelus is állítja, hogy a műhelyben »minden szenttelen, szemérmetlen, mosolytalan«, s husz éves fiatalsága vágyik a szürke, fekete színek zártságából a szabadba, mert ott emberibb színek vetődnek a szemébe. (A város felett.) Mégis a műhelyből sarjad ki verselménye. A gép által teljeseedik ki és kap célt az élete, rajta keresztül figyel az életet, mint az orvos a szivverést a hallgatócsövön át... A gépek zaja mégis harmonia, s nyugodalmat ad. A gépek »a Holnap pulzusai, és hangotokból ítélem meg, hogy normális-e az életverése.« (Istenről és a gépekről.)

A munkában töltött nappalokon és a könyvek felett virrasztott éjtszakákon túl oly kevés van még husz éve mögött. Nem száll hát szembe az élettel acsargó pózban, titánkodó vágy nem sodorja el: a dolgozó ember természetes egyszerűségével, s a költőnek »a rejtett titkok vállatójának« fogékonyságával szemléli, tapintja a világ vonalait s idomait. S mint tükrözik a világ benne, szó-pasztellképekben festi meg. (Költeményei másik csoportja.) De ez nem hideg, fanyar szemlélet eredménye, sőt kozmikus vágyban azonosul a mindenséggel. »A világ hangjai zúgnak bennem, a világ panasztát panaszolja szám.«

Zárt, mért forma, melódia nem illenek Angelus György verseihez. Szabad formára termettek, de a belső melódia zeng bennük. Ha fontosnak tartanók a hatáskeresést, talán Kasákra mutathatnánk. Minden költő indul valakitől, de rátér a maga útjára. Angelusnak van mondanivalója, kifutja majd a maga formáit. S ha első kötetében szerényen azt kéri, meg is érdemli, hogy fogadjuk szeretettel.

Nánay Béla

Heszke Béla: Színház

Korszerű könyvtár kiadása, Budapest, 1944.

»Csodálatos, más világ a színház világa. Illúzió, — írja Heszke Béla a színházról szóló breviáriumnak bevezetőjében. — Átmenet egyik hazug világból a másikba s igaznak fogadjuk el benne, ami ellen az életben lázadozik logikánk felhördül jóérzésünk és tiltakozik belénk nevelt következetességünk.« A művészet nagy illúziókeltésének titkairól beszél Heszke Béla ebben a kis kötetben, amely azonban csak látszatra kicsiny és szerény, valójában pedig mesteri összefoglalása, összesűrítése mindannak, amit a színházat szerető, művelt embernek a színház keletkezéséről, a színjátásról és fejlődéséről, az emberábrázolás művészetéről és korunkban annyira felduzzadt formáiról tudnia kell. Heszke Béla tanubizonyosságát adta annak, milyen nagy dolog is mindannak a tudásanyagának összefoglalása, szintetizálása, ami szükséges ahhoz, hogy világos és tiszta áttekintést kapjon a laikus is. A kis kötet hatalmas bibliografiára épült és ez a bibliográfia egymagában is önálló érték: nagy-szerű utmutató mindazoknak, akik a színház, a színjátszás és a drámairodalom részletkérdéseivel foglalkozni akarnak. Persze a teljes bibliografiának is csak összefoglalását, kivonatót adja Heszke, de ép ennek a kiválógatása vall elmélyedt tudásra, lelkiismeretességre és nagy-nagy gondosságra. A tanulmányt igen sok és a szövegre nagyon jellemző, gondosan megválogatott illusztráció is kíséri.

Jól esik feljegyezni, hogy a mindenképen értékes breviárium Kolozsváron készült, az ottani Minerva nyomda igen gondos és szép kiállításában. Ez újabb bizonyítéka annak, hogy a magyar kulturális decentralizáció jó uton halad előre.

Csuka Zoltán.

A délvidéki magyar költészet nagy eseménye

Sudás Kálmán:

Egy marék föld

c. verseskönyve, amely a
kitűnő fiatal költő legjobb
verseit tartalmazza.

Megrendelhető a
KALANGYA
kiadóhivatalánál,
Budapest VII., Baross-tér 15.

MUHI JÁNOS

Zombor története

A fiatal délvidéki történetíró Bácska fővárosáról, Zomborról irt hatalmas kötete az egész Délvidék-re kiterjedő gazdag történelmi adattár. Muhi János munkája évtizedek óta az első történelmi mű, s ezért méltán kelt majd feltűnést.

Megrendelhető a KALANGYA kiadóhivatalában, Budapest, VII. Baross-tér 15.

Ára 36.— Pengő.

SZENTELEKY KORNÉL

HÁTRAHAGYOTT MŰVEI

Sajtó alá rendezte és az egyes köteteket kísérelő tanulmánnyal ellátta:

HERCEG JÁNOS

HOLNAP-HOLNAPUTÁN

(ELBESZÉLÉSEK)

KRÓNIKÁK

UTITARISZNYA (UTLEIRÁSOK)

ISOLA BELLA (REGÉNY)

UGARTÖRÉS (TANULMÁNYOK)

ÚGY FÁJ AZ ÉLET (ELBESZÉLÉSEK)

A teljes sorozat ára 42.— Pengő. Egy kötet 7.— Pengő

Megrendelhető a KALANGYA központi ügykezelésénél, Budapest, VII. Baross-tér 15.